

Gelijke Kansen Tochten

**Wandelen en fietsen door
de diversiteit van Amsterdam**

Speciale uitgave van E-Quality, kenniscentrum voor emancipatie, gezin en diversiteit in het kader van het Europees Jaar van Gelijke Kansen voor Iedereen.

Inhoud

Gelijke Kansen Tochten in Amsterdam	6
Stadswandeling 1	8
Stadswandeling 2	32
Fietstocht	60
Informatie	92

Gelijke Kansen Tochten in Amsterdam

Precies tien jaar geleden was Amsterdam even het middelpunt van Europa. De regeringsleiders vergaderden er over een nieuw verdrag en uit alle hoeken van Europa kwamen de demonstranten: voor en tegen. Bidden, demonstreren en discussiëren voor en over een sociaal Europa, een Europa waar iedereen gelijke kansen heeft. Tijdens die *Top van Amsterdam* is er een belangrijke beslissing genomen door de regeringsleiders: de Europese Unie gaat zich voortaan inspannen voor gelijke behandeling op grond van geslacht, ras of etnische afstamming, leeftijd, godsdienst of overtuiging, handicap en seksuele voorkeur. Tot die tijd werd er vooral iets gedaan aan de gelijke behandeling van *mannen en vrouwen*. Vanaf het *Verdrag van Amsterdam* wordt er nu ook aandacht besteed aan andere vormen van discriminatie. 2007 is door de Europese Unie uitgeroepen tot 'Het Jaar van Gelijke Kansen voor Iedereen'. Dat is een tussenbalans na veel andere activiteiten die in de laatste tien jaar zijn ontplooid: er zijn richtlijnen opgesteld en actieprogramma's uitgevoerd. Nu is het het jaar van de burgers: van iedereen.

E-Quality, het kenniscentrum voor emancipatie, gezin en diversiteit, heeft in het kader van Het Jaar van Gelijke Kansen voor Iedereen, met veel plezier een aantal wandel- en fietstochten uitgezet in Amsterdam. Tochten die de wandelaar of fietser leiden langs de belangrijkste plekken op het gebied van emancipatie en gelijke behandeling. Het homomonument en het monument dat ons herinnert aan de slavernij, een moskee, schuilkerken, een voormalige dovenschool en de lieveheersbeestjes van de actie tegen zinloos geweld. De tochten leiden langs mooie plekjes die in het dagelijks leven verborgen zijn, of juist zo'n onderdeel uit-

maken van het dagelijks leven dat men er niet bij stil staat. Plekjes die een afspiegeling zijn van de emancipatie en de diversiteit van Amsterdam en de Amsterdammers.

Heldhaftig, Vastberaden en Barmhartig, zo mag Amsterdam zich sinds de Tweede Wereldoorlog noemen nadat Koningin Wilhelmina de Amsterdammers had geprezen om hun verzet tegen de deportatie van joden. Het Jaar van Gelijke Kansen sluit hier met zijn vier thema's naadloos op aan: *rechten, vertegenwoordiging, erkenning en respect*.

De inzet van het Europees Jaar is vooral het benadrukken van de voordelen van diversiteit in de samenleving als geheel en binnen organisaties. Er moet meer gedaan worden om mensen bewust te maken van discriminerende handelingen en hoe zij voor zichzelf op moeten komen. Veel mensen zijn nog onvoldoende op de hoogte van hun rechten en de mogelijkheden om zich te verweren.

In dit handzame boekje (als u de omslag uitvouwt heeft u twee handvaten) treft u twee wandelingen en een fietstocht aan. Voor blinden en slechtzienden is een aparte tocht samengesteld (zie www.e-quality.nl) die gratis te verkrijgen is.

We wensen u veel plezier onderweg.

WILLEMEN RUYGROK
Beleidsmedewerker Europa
E-Quality, kenniscentrum voor emancipatie, gezin en diversiteit

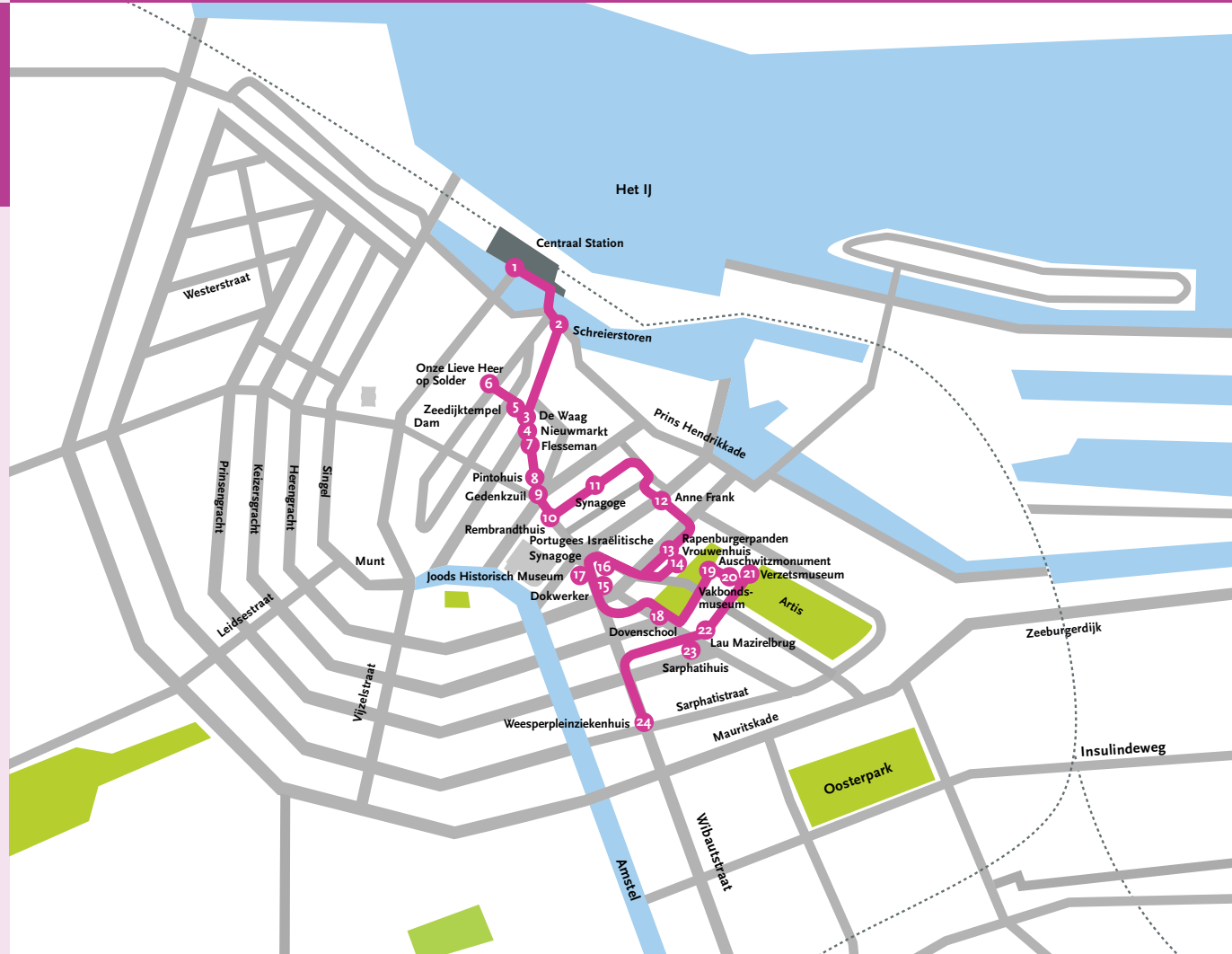
Stadswandeling 1

2007 is het Jaar van Gelijke Kansen voor Iedereen. Amsterdam is een stad voor iedereen. Deze wandeling geeft een beeld van de diversiteit van Amsterdam. De start is bij het Centraal Station en het eind bij het Weesperplein. Daar vandaan bent u met de metro binnen tien minuten weer terug op het Centraal Station. De wandeling duurt circa 2,5 uur.

Stadswandeling 1

- 1 Centraal Station
- 2 Schreierstoren
- 3 De Waag
- 4 Nieuwmarkt
- 5 Zeedijktempel
- 6 Onze Lieve Heer op Solder
- 7 Flesseman
- 8 Pintohuis
- 9 Gedenkzuil
- 10 Het Rembrandthuis
- 11 Synagoge
- 12 Anne Frank
- 13 Rapenburgerpanden
- 14 Vrouwenhuis
- 15 Dokwerker
- 16 Synagogen
- 17 Joods Historisch Museum
- 18 Dovenschool
- 19 Auschwitz Monument
- 20 Vakbondsmuseum
- 21 Verzetsmuseum
- 22 Lau Mazirelbrug
- 23 Sarphatihuis
- 24 Weesperpleinziekenhuis

Voor het station ziet u het opengebroken stationsplein. Hier wordt een nieuw busstation en een nieuwe metrolijn gebouwd. Deze loopt van Amsterdam Noord naar Amsterdam Zuid. De verwachting is dat hij in 2013 klaar is.

1

Centraal Station

De eerste trein in Nederland reed in 1839 van Haarlem naar Amsterdam. Eerst tot aan de rand van Amsterdam; pas in 1889 kwam de trein aan op het Centraal Station. Het IJ stond in de 19de eeuw nog in verbinding met de Zuiderzee en de Noordzee. Op een kunstmatig aangelegd eiland is het station in het IJ gebouwd. De architect is P.J.H. Cuypers. Bouwstijl: eclecticisme. Dit is een bouwstijl waarin verschillende oudere stijlen en technieken in één ontwerp zijn gecombineerd: diversiteit in stijl. Evenals andere gebouwen van P.J.H. Cuypers is het een echt kijkgebouw met veel beeldhouwwerk (van Leenhof), opschriften, stadswapens, de letters W (koning Willem III) en E (koningin Emma).

Als u met de rug naar het station staat, ziet u voor u de VVV. Steek over naar dit witte houten gebouw en loop naar links. Ga rechtsaf de brug over. Hier ziet u – links aan de overkant – een scheve toren staan. Dit is de Schreierstoren uit 1569. (*Hoek Prins Hendrikkade en Geldersekafe*).

2

Schreierstoren

De toren is een restant van de middeleeuwse stadsmuur. Momenteel is er een café gevestigd. Er doen verschillende verhalen de ronde over de afkomst van de naam Schreierstoren. In de periode

dat het Centraal Station er nog niet was, lag dit gedeelte van Amsterdam aan het IJ. Hiervandaan vertrokken veel schepen. Vrouwen namen op deze plek afscheid van hun mannen en zonen die naar zee gingen. Veel van deze schepen vergingen. De vrou-

wen schreiden (huilden) daarover, ze namen afscheid in de wetenschap dat velen niet terug zouden keren. Een andere versie: 'Schreierstoren' betekent 'scherpe hoek' (scraayer) of te wel een schuine hoek, het deel waarop de toren gebouwd is.

U loopt langs de Schreierstoren en gaat nu de *Geldersekade* op (het water ligt aan uw rechterkant). Loop rechtdoor naar de *Nieuwmarkt*. Op dit plein staat de Waag.

3

De Waag

Ook dit gebouw is een onderdeel van de verdedigingsmuur uit de middeleeuwen. Het is in 1481 als stadspoort gebouwd. De huidige toren is van 1613. De poortjes zijn gebouwd in de werkplaats van Hendrick de Keizer, de stadsarchitect. Loop om het gebouw heen. U ziet diverse deuren. Boven deze deuren bevinden zich gemetselde ramen, gemaakt door leerling metselaars uit de middeleeuwen. Met bakstenen lieten zij zien wat zij konden maken (de zg. meesterproef). Deze leerlingen waren lid van een gilde. Dit is een vereniging van beoefenaars van hetzelfde beroep. Gilden bestonden vanaf de middeleeuwen tot de 18de eeuw. Eerst werd men leerling bij een meester, vervolgens gezelschap, en – na het maken van een proefstuk – meester. De ornamenten boven de deuren tonen het gereedschap dat gebruikt werd bij het uitoefenen van hun vak.

4

Nieuwmarkt

De Nieuwmarktbuurt is al heel lang een toevluchtsoord voor mensen die de stad binnen kwamen om er te wonen en te werken. Het waren vaak mensen die in omliggende landen werden vervolgd om

hun geloofsovertuiging. Sommigen van hen hadden economische redenen om naar Nederland te komen. Tot op de dag van vandaag leven er vele nationaliteiten naast elkaar.

Nederland had zich in de 16de eeuw losgemaakt van de Spaanse overheersing. Dit hield in dat het katholieke geloof nog wel gedoogd werd, maar niet in het openbaar beleden mocht worden. Sindsdien werden de katholieke kerkdiensten in schuilkerken gehouden. In Nederland mocht niemand vervolgd worden om zijn of haar geloof. Dat is vastgesteld bij De Unie van Utrecht in 1579.

Ga de *Zeedijk* op. Op nummer 106-118 staat de Zeedijktempel.

Zeedijktempel (humanistisch-boeddhistisch)

De officiële naam luidt Fo Guang Shan He Hua Tempel. Architect: Fred Greven. In 2000 geopend door koningin Beatrix. De tempel bestaat uit een mengeling van Chinese- en Nederlandse architectuur. In het hoofdgebouw vinden religieuze bijeenkomsten plaats.

5

Daarnaast zijn in het complex leslokalen, woningen voor monniken, logeerkamers, kantoren en een winkel in religieuze artikelen gevestigd.

Openingstijden: dinsdag t/m zaterdag 12.00–17.00 uur. Zondag 10.00–17.00 uur.

Neem de tweede straat links (*Korte Stormsteeg*). Deze straat kruist de Oudezijds Achterburgwal. Op de volgende gracht bevindt zich de vroegere schuilkelder Onze Lieve Heer op Solder, momenteel ingericht als museum. *Oudezijds Voorburgwal 40.*

6

Onze Lieve Heer op Solder

In 1578 werd het katholieke Spaansgezinde stadsbestuur vervangen door een protestants Oranjegezind bestuur. De Amsterdamse katholieken moesten hun kerken en kloosters afstaan en richtten geheime kerkjes in op zolders en in particuliere huizen. Het stadsbestuur stond dit oogluikend toe. De koopman Jan Hartman liet in 1661 een woonhuis verbouwen en richtte een schuilkerk in. De in barokke stijl gedecoreerde zolderkerk bleef tot 1887 in gebruik. Het is nu een museum.

Openingstijden: maandag t/m zaterdag 10.00–17.00 uur, zondag van 13.00–17.00 uur.

Loop terug naar de Nieuwmarkt. Steek diagonaal het plein over. Op de hoek Nieuwmarkt en *de Sint Antoniesbreestraat* staat de Flesseman (*Nieuwmarkt 77*).

Flesseman

Dit gebouw was een textielmagazijn uit circa 1930 van architect Roodenburg. Het is nu een centrum voor ouderen, een kleinschalig woon- en zorgcentrum. Actievoerders uit de jaren zeventig protesteerden tegen de veranderingen in de buurt als gevolg

7

van de aanleg van de metro. In de hal staat hun strijdkreet: *‘Wij willen een stad met buurten waar wonen, spelen, werken, leren en winkelen vlakbij en door elkaar gebeurt voor jonge en oude mensen.’*

De brasserie is dagelijks open voor ouderen vanaf 55 jaar van 9.30– 20.00 uur.

Loop door de *Sint Antoniesbreestraat*. Vroeger was dit een straat met veel winkels voor de verkoop van textiel. In de jaren zeventig van de vorige eeuw is de straat geheel gesloopt voor de aanleg van de metro. De huidige woningen zijn van de architecten Theo Bosch en Aldo van Eyck.

Aan het eind van de straat staat aan de rechterkant nog een poort van de begraafplaats die bij de Zuiderkerk hoorde. Aan de overkant op nummer 69 staat het Pintohuis uit 1602.

8

Pintohuis

Gebouwd door Jan Jansz Carel, in classicistische stijl. Pinto was bankier en één van de oprichters van de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC). Na de restauratie in 1975 is hier een bibliotheek gevestigd. De plafondschildering is bewaard gebleven.

Openingstijden: maandag en woensdag 14.00–20.00 uur, vrijdag 14.00–17.00 uur en zaterdag 11.00–16.00 uur. Dinsdag en donderdag gesloten.

De Sint Antoniesbreestraat gaat over in de *Jodenbreestraat*.

Gedenkzuil

Op de brug staat een gedenkzuil uit 1989 van Hans 't Mannetje. Deze gedenkzuil is samengesteld uit verschillende toevallig bewaarde stukken. De dikke hardstenen kolom is afkomstig van een door Berlage ontworpen gebouw (t.w. 'De Algemene' aan het Damrak) en een blok steen waarop eens een borstbeeld van Rembrandt heeft gestaan. De herkomst van de schildpad zonder kop is onbekend. 't Mannetje heeft die toevallig bewaard gebleven stukken verenigd tot een nieuwe grensmaal.

Op de zuil staan twee teksten. Eén tekst is een eerbetoon aan het buurtverzet tegen de bouw van de metro en de afbraak van de

9

buurt in de jaren zeventig. De tekst luidt:

*Tot hier verdween het oude stadspatroon,
van hier begon de stadsvernieuwing.*

De gedenkzuil is ook een verwijzing naar de verdwenen jodenbuurt. Op de zuil staat het gedicht van Jacob Israël de Haan over zijn heimwee naar Amsterdam:

Die te Amsterdam vaak zei 'Jeruzalem'

En naar Jeruzalem gedreven kwam

Hij zegt met een mijmrende stem:

'Amsterdam, Amsterdam'.

De Haan (1881–1924) is de eerste persoon in Nederland die voor zijn homoseksualiteit uitkwam. In 1904 schreef hij het boek *Pijpe-lijntjes* dat zich afspeelde in de woonwijk de Pijp in Amsterdam. Hierin schreef hij openlijk over homoseksualiteit. Daardoor verloor hij zijn baan als redacteur van de kinderrubriek van het toenmalige Dagblad het Volk. In 1919 vertrok De Haan naar Palestina waar hij als orthodoxe jood in conflict kwam met moderne zionisten. Hij werd in 1924 vermoord.

10

Het Rembrandthuis

Over de brug aan de rechterkant: Museum Het Rembrandthuis

(*Jodenbreestraat* 4). In dit pand woonde Rembrandt van 1639 tot 1658.

Openingstijden: dagelijks van 10.00–17.00 uur.

Loop verder de *Jodenbreestraat* in. Sla de eerste straat linksaf: *Uilenburgersteeg*. Deze gaat over in de *Nieuwe Uilenburgerstraat*. Halverwege de Nieuwe Uilenburgerstraat, tegenover nummer 80, achter de muur, staat een synagoge met een halsgevel waarin een Davidsster is verwerkt.

Synagoge

De synagoge is in 1766 door de Hoogduitse gemeente van Amsterdam in gebruik genomen. Daarvoor was er ook al een synagoge van de vereniging Hachnosas Kallo, een vereniging tot uithuwelijking van jonge dochters. Deze vereniging hield sjoel-diensten buiten de officiële gemeenten om. Dit werd door de (burgerlijk) gemeente Amsterdam niet aanvaard, zodat er een proces tegen de vereniging Hachnosas Kallo werd gevoerd. Amsterdam won dit en kocht later de synagoge zelfs op; deze werd spoedig te klein zodat er in 1766 een nieuw gebouw verrees dat dienst deed als hulpsynagoge. De hulpsynagoge was een plek waar brood werd uitgedeeld aan de armen en diende in de 19de eeuw als 'zittingslokaal voor minvermogene ooglijders'. De synagoge bleef in gebruik tot 1943. Tijdens de Tweede Wereldoorlog is het interieur geplunderd. In 1954 kocht de gemeente Amsterdam het gebouw. Momenteel is het weer in bezit van de joodse gemeenschap en dient het als cultureel centrum voor o.a. concerten.

11

Loop de straat uit tot aan *Rapenburg*. Ga hier rechtsaf. De eerste straat rechtsaf (*Foeliestraat*, deze gaat over in de *Valkenburgerstraat*). Bij de stoplichten linksaf de *Anne Frankstraat* in.

12

Anne Frank

De straat is vernoemd naar de schrijfster van het wereldberoemde dagboek dat is geschreven tijdens haar onderduikperiode in de Tweede Wereldoorlog. De straat ligt weliswaar midden in de voormalige jodenbuurt, maar roept weinig op van de vroegere sfeer. Het is een korte straat met bijna alleen nieuwbouw. De naam wil niet alleen herinneren aan Anne Frank, maar aan alle jongeren die hun leven in de concentratiekampen hebben verloren.

De eerste straat rechtsaf. U bevindt zich in de *Rapenburgerstraat*.

13

Rapenburgerpanden

Op nummer 109 stond in 1760 een school voor de opleiding tot rabbijn. Dit pand is in 1883 door de architect A. Salm in stijl van het eclecticisme herbouwd. Op de gevel staat de Hebreeuwse jaartelling 5643 (1883 Christelijke jaartelling). Op nummer 171 zat vroeger het Nederlands Israëlitisch meisjesweeshuis, gebouwd in 1865 door de architect Jac. S. Baars. Alle 80 bewoonsters en het personeel zijn in 1943 afgevoerd naar een concentratiekamp. Op nummers 173–179 ziet u nog twee gebouwen. Ook dit waren scholen waar je tot rabbijn werd opgeleid.

Sla linksaf de *Muiderstraat* in. Blijf lopen aan de huizenkant en ga linksaf. Dit is de *Nieuwe Herengracht*. Op nummer 95 is Akantes, het voormalige Vrouwenhuis, gevestigd.

Vrouwenhuis

Vóór 1973 zat hier een technische school. In 1973 is dit pand gekraakt door feministen. Zij verbouwden het pand tot vrouwenhuis. Vrouwenhuizen boden door heel Nederland vrouwen de kans hun eigen cursussen te houden, feesten te vieren en groepen te organiseren. Niet alleen werd er veel vergaderd, ook was het de bakermat van allerlei nieuwe initiatieven. Zoals vrouwenboekhandel Xantippe, Cinemien (distributiecentrum van vrouwenfilms) en de Lesbische Alliantie.

Momenteel zit hier Akantes, een multifunctioneel emancipatiecentrum. Het is een dienstverlenende organisatie om emancipatieontwikkelingen te ondersteunen. Zij levert faciliteiten aan organisaties uit de diverse sociale bewegingen, aan de overheid en aan particulieren.

De bibliotheek, het internetcafé en de exposities zijn op woensdag en donderdag open: 12.00–17.00 uur (behalve tijdens de schoolvakanties). Het secretariaat is open van maandag t/m vrijdag: 10.00–17.00 uur.

Loop terug naar de *Muiderstraat*. Rechtsaf de *Muiderstraat* in. Steek over bij het eerste stoplicht naar het *Mr. Visserplein*. Links de hoek om. Hier is het *Jonas Daniël Meijerplein*. Loop naar het standbeeld, midden op het plein.

14

15

Dokwerker

Het plein is vernoemd naar de joodse jurist die leefde van 1780 tot 1834, en die al op zijn 16de jaar promoveerde in de rechten. Direct na zijn promotie kon hij als eerste jood worden toegelaten tot de advocatuur, omdat in 1796 joden burgerlijk gelijkgesteld werden. Jonas Daniël Meijer heeft zich altijd ingezet voor de emancipatie van joden in Nederland. Het beeld heet de Dokwerker. Het is gemaakt door Mari Andriessen (1897–1979) en onthuld door Koningin Juliana in 1952. De Dokwerker is een herinneringsmonument aan de Februaristaking van 25 februari 1941. Deze staking was een massaal verzet tegen het oppakken van joodse Amsterdammers door de Duitse bezetter. De oproep tot de

staking kwam van de toen verboden Communistische Partij van Nederland. Deze staking wordt nog elk jaar herdacht. Vanwege deze staking heeft Koningin Wilhelmina, vlak na de oorlog, de stad Amsterdam de leuze *'Heldhaftig, Vastberaden en Barmhartig'* gegeven. Deze leuze staat sindsdien op het stadswapen van Amsterdam.

Synagogen

Achter de Dokwerker staat de Portugees Israëlitische Synagoge, ontworpen door Elias Bouwman. De bouw vond plaats van 1671 tot 1675. Het huidige interieur is nog steeds hetzelfde als toen. In de synagoge is nooit elektrisch licht of moderne verwarming aangebracht. Tot in de 20 eeuw werd hier Portugees gesproken. Het gebouw is nog steeds in gebruik als synagoge.

Openingstijden: zondag t/m vrijdag 10.00–16.00 uur.

16

17

Joods Historisch Museum

Aan de overkant – recht voor de Dokwerker – staat een groot gebouw. Dit was De Grote- of Hoogduitse Synagoge. Het gebouw is gebouwd in 1671 door de bouwmeester Daniël Stalpaert. Deze synagoge is vaak uitgebreid vanwege de toename van joden die moest vluchten uit Rusland en Oost-Europese landen voor de pogroms. Sinds 1987 is het Joods Historisch Museum hier gevestigd. U vindt hier ook een kindermuseum en een museum-café.

Openingstijden: dagelijks van 11.00–17.00 uur en donderdag tot 21.00 uur.

U staat voor de Dokwerker met voor u het Joods Historisch Museum. Ga naar links, rechtdoor over de brug. Vervolgens linksaf het *Hortusplantsoen* op. Het linker gebouw op het Hortusplantsoen is de Academie voor Beeldende Kunsten.

18

Dovenschool

In deze school was van 1928 tot 1976 de J.C. Ammanschool gevestigd, een school voor dove kinderen. In april 2007 is een herinneringsplaquette onthuld door burgemeester Cohen. Dit bord hangt naast de voordeur. De plaquette is ter nagedachtenis aan de joodse leerkrachten en leerlingen van de Ammanschool en de Nijverheidsschool voor jongens en meisjes die tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn omgebracht. De Nijverheidsschool bevond zich op nummer 1 naast de school voor doven.

Vervolg het Hortusplantsoen en ga linksaf de *Plantage Parklaan* in. Loop deze uit tot de *Plantage Middenlaan*, de straat oversteken. Links is de ingang van het Wertheimpark.

Auschwitz Monument

In dit parkje staat het Auschwitz Monument van Jan Wolkers (Nederlands auteur en beeldhouwer, geboren 1925). Geplaatst in 1993. Deze glasspiegels symboliseren de gebroken hemel. Sinds het bestaan van de concentratiekampen tijdens de Tweede Wereldoorlog is de hemel nooit meer wat het geweest is, aldus Jan Wolkers.

U verlaat het parkje via dezelfde ingang en gaat linksaf de *Plantage Parklaan* in. U gaat de eerste zijstraat rechts in, de *Henri Polaklaan*.

19

20

Vakbondsmuseum

Op nummer 9 staat het Vakbondsmuseum. Architect: H.P. Berlage. Gebouwd in 1898/1900.

De opdrachtgever voor het gebouw was de Algemene Nederlandse Diamantbewerkers Bond (ANDB). De ANDB was een van de eerste vakbonden, opgericht in 1894. In de toren van het gebouw bevindt zich een glazen rozet dat doet denken aan een geslepen diamant. Vanaf 1991 bevindt zich hier het Vakbondsmuseum.

Openingstijden: dinsdag t/m vrijdag 11.00–17.00 uur en zondag 13.00–17.00 uur.

Loop de straat uit en ga linksaf de *Plantage Kerklaan* in.

21

Verzetsmuseum

Op nummer 61 staat het Verzetsmuseum. Naast een permanente expositie die het verzet van de jaren 1940–1945 in beeld brengt, is er ook een wisselende tentoonstelling voor kinderen vanaf 10 jaar.

Openingstijden: Dinsdag t/m vrijdag 10.00–17.00 uur, zaterdag, zondag en maandag van 12.00–17.00 uur.

Loop langs de huizen terug. Steek de *Henri Polaklaan* over. Bij het stoplicht rechtdoor (de *Plantage Middenlaan* oversteken).

22

Lau Mazirelbrug

Over de Lau Mazirelbrug naar rechts de *Nieuwe Kerkstraat* in. De brug is vernoemd naar de verzetsstrijdster Lau Mazirel (1907–1974), die in 1943 betrokken was bij de aanslag op het

Bevolkingsregister. Ook redde zij tijdens de Tweede Wereldoorlog volwassenen en kinderen uit de Hollandsche Schouwburg (*Plantage Middenlaan 24*) en de daartegenover liggende crèche en kwam zij op voor joden, zigeuners en homoseksuelen.

Sarphatihuis

Vlak voordat u de *Nieuwe Kerkstraat* ingaat, ziet u op *Roetersstraat 2* een verzorgingshuis (het Sarphatihuis). Rond 1800 was hier het Spinhuis, een Amsterdams tuchthuis voor vrouwen. Veroordeelde vrouwen moesten spinnen en naaien. Aan de Spinhuisvrouwen (die tot 1821 in een afzonderlijk deel van dit huis woonden), herinnert nog de eigen toegangspoort in de *Nieuwe Kerkstraat*, de zogenaamde Leeuwenpoort (vernoemd naar de leeuw met het stadswapen die nog steeds boven de poort hangt). Loop de *Nieuwe Kerkstraat* uit tot aan de brede weg, ga linksaf de *Weesperstraat* in. Loop tot over de tweede brug. Op de hoek van de *Nieuwe Achtergracht* staat een groot grijs tegelgebouw.

23

Weesperpleinziekenhuis

Dit is het voormalige Weesperpleinziekenhuis. Architect: J.F. Staal, bouwjaar 1937. Bouwstijl: het Nieuwe Bouwen. Momenteel is hier het hoofdkantoor van de Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheids Dienst (GG & GD) gevestigd. Deze dienst is in 1901 gesticht. Daarvoor kende men het systeem van de stads- of armendokters die voor zeshonderd gulden per jaar zitting hielden in zeven lokalen verspreid over de stad, waar arme mensen zich konden melden voor doktershulp. Er waren vierenvestig van zulke stadsartsen. Toen in 1901 de G.G.D. zijn werk begon, was er

24

Dit is het einde van de wandeling

Om weer terug te gaan naar het Centraal Station kunt u de metro nemen vanaf het Weesperplein (1 zone).

al direct een heftige tegenstand van de zijde van de medici te overwinnen. De artsen leden onder een hardnekkig standsbesef: een arts die verantwoording schuldig was aan de overheid zagen zij als een schande voor hun reputatie.

Onder leiding van dr. L. Heijermans (broer van toneelschrijver Herman Heijermans, sinds 1903 gemeentearts en van 1919 tot 1937 directeur van de G.G.D.) werd het medisch toezicht voor kinderen met een geestelijke achterstand opgezet en werd de zuigelingen­zorg ingesteld. Daarnaast werd medisch school­toezicht ingevoerd. De overheid ging zich dus steeds meer met de organisatie van de gezondheidszorg bemoeien.

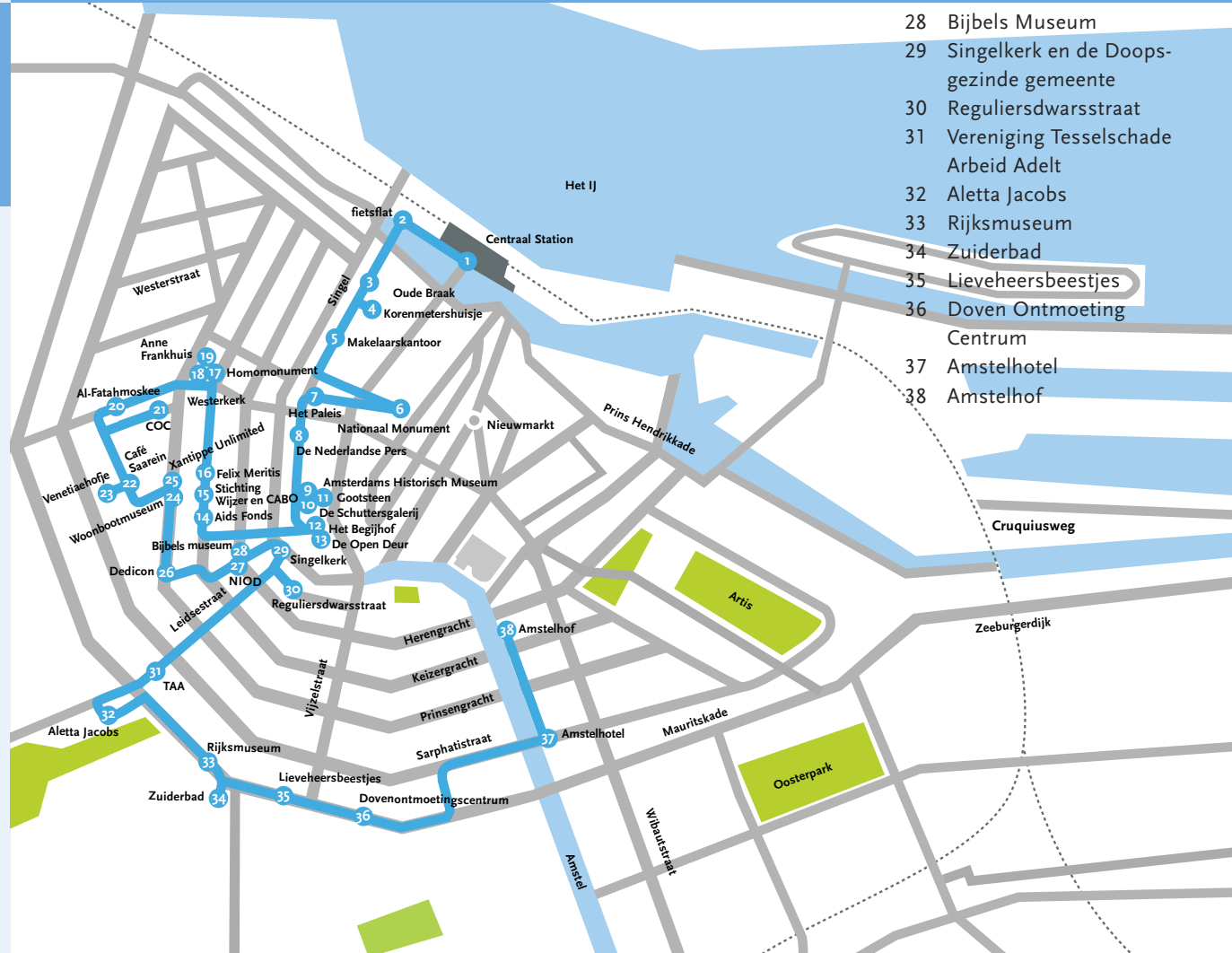
Stadswandeling 2

2007 staat in het teken van het Europees Jaar van Gelijke Kansen voor Iedereen. Amsterdam is een stad voor iedereen. Deze wandeling, die ongeveer 3,5 uur duurt, geeft u een beeld van de diversiteit die u in deze stad aantreft. De wandeling start bij het Centraal Station en eindigt bij het Waterlooplein.

Stadswandeling 2

- 1 Centraal Station
- 2 Fietsflat
- 3 Oude Braak
- 4 Korenmeetershuisje
- 5 Makelaarskantoor
- 6 Nationaal monument
1940-1945
- 7 Het Paleis
- 8 De Nederlandse pers
- 9 Amsterdams Historisch
Museum
- 10 De Schuttersgallerij
- 11 Gootsteen
- 12 Het Begijnhof
- 13 De Open Deur
- 14 Aids Fonds
- 15 Stichting Wijzer en CABO
- 16 Felix Meritis
- 17 Homomonument
- 18 Westerkerk
- 19 Anne Frankhuis
- 20 Al-Fatahmoskee
- 21 COC
- 22 Café Saarein
- 23 Venetiaehofje
- 24 Woonbootmuseum
- 25 Xantippe Unlimited
- 26 Dedicon
- 27 Nederlands Instituut voor
Oorlogsdocumentatie

- 28 Bijbels Museum
- 29 Singelkerk en de Doops-
gezinde gemeente
- 30 Reguliersdwarsstraat
- 31 Vereniging Tesselschade
Arbeid Adelt
- 32 Aletta Jacobs
- 33 Rijksmuseum
- 34 Zuiderbad
- 35 Lieveheersbeestjes
- 36 Doven Ontmoeting
Centrum
- 37 Amstelhotel
- 38 Amstelhof

1

Centraal Station

Het Centraal Station is in 1889 gebouwd op de zeebodem. Het IJ stond in de 19de eeuw nog in verbinding met de zee. Op een kunstmatig aangelegd eiland is het station in het IJ aangelegd. Voor het station ziet u het opengebroke stationsplein. Hier wordt een nieuw busstation en een nieuwe metrolijn gebouwd. De metrolijn loopt van Amsterdam Noord tot Amsterdam Zuid. De verwachting is dat de metro in 2013 rijdt.

U staat met uw rug naar het stationsgebouw. Voor u ligt de stad. Ga naar rechts. U loopt tot de fietsflat.

2

Fietsflat

De fietsflat is een drie verdiepingen hoge parkeergarage voor 2500 fietsen.

Voor de fietsflat linksaf de brug over. Steek de *Prins Hendrikkade* over. Loop rechtdoor, de *Martelaarsgracht* in. Deze straat gaat over in de *Nieuwezijds Voorburgwal*. Loop rechtdoor. Aan uw linkerzijde komt u een steeg tegen, de *Oude Braak*.

Oude Braak 21

Op *Oude Braak* nummer 21 bevindt zich een moderne gevelsteen uit 1973. In de 17de en 18de eeuw werden gevelstenen gebruikt als teken, omdat er nog geen huisnummering bestond. Ook waren mensen vaak analfabeet. Door de afbeeldingen was duidelijk wie of wat er gehuisvest was. Gevelstenen zijn te vergelijken met de huidige pictogrammen.

Volg de *Nieuwezijds Voorburgwal*. Loop tot de *Nieuwezijds Kolk* aan uw linkerzijde.

De *Nieuwezijds Kolk* is waarschijnlijk het oudste stukje bewoond gebied van de stad. In de jaren 1980 tot 2000 was dit een krakersbolwerk. In twee van de gekraakte panden, De Dirk en De Kolk, werden veel activiteiten georganiseerd door de kraakbeweging. Op nummer 28 staat het *Korenmetershuisje*.

Korenmetershuisje

Het *Korenmetershuis* of graanhuis is gebouwd in 1620. Het pand is een van de weinig overgebleven gildenhuisen. Een gildenhuis is een gebouw waar het bestuur van een gilde gehuisvest was en waar de leden hun bijeenkomsten hielden. Een gilde is van oorsprong een beroepsgroep. Hier werd kennis en ervaring uitgewis-

3

4

seld. Nieuwe gildenleden werden opgeleid in het vak. Boven de deur van het korenetershuisje zit een steen met de attributen van het korenetersbedrijf. Tegenwoordig is hier de bond Heemschut gehuisvest. Het doel van de bond is het beschermen van de schoonheid van Nederland in het algemeen en van de cultuurmonumenten in het bijzonder.

Loop verder langs de *Nieuwezijds Voorburgwal* tot nummer 75.

5

Makelaarskantoor

Op nummer 75 staat het Makelaarskantoor uit 1633. Dit is het enige gildenhuis dat zijn oorspronkelijke bestemming heeft behouden. Het pand bewaart nog een aantal herinneringen aan het Makelaarsgilde.

Loop rechtdoor tot het paleis. Vlak voor het paleis gaat u linksaf de *Mozes Aäronstraat* in en loopt u naar de *Dam*. Hier staat het Nationaal Monument.

6

Nationaal monument 1940-1945

Het monument is ontworpen door de architect J.J.P. Oud en de beeldhouwer J.A. Rädecker. Het is op 4 mei 1956 onthuld door koningin Juliana. Elk jaar wordt hier op die dag de Nationale Dodenherdenking gehouden. Nederland herdenkt dan alle burgers en militairen van het Koninkrijk der Nederlanden, die waar ook ter wereld zijn omgekomen sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in oorlogssituaties en bij vredesoperaties. Op de verhoging staat een gedenkzuil (22 meter hoog) met

gebeeldhouwde figuren. Deze figuren symboliseren vrede en verzet. Het beeld op de zuil, met daarboven een opvliegende duif, symboliseert de vrede. De vier geboeide mannenfiguren stellen de oorlog voor. Rechts en links staan twee mannen uit het verzet met honden. Deze huilende honden stellen smart en trouw voor. De twee leeuwen staan symbool voor Nederland. Achter de 22-meter hoge pyloon staat een muur. De tekst op de binnenkant van de muur is van de dichter A. Roland Holst. In de wand zijn twaalf urnen met aarde geplaatst. De aarde is afkomstig uit de elf provincies van Nederland – de provincie Flevoland bestond toen nog niet – en één urn met aarde komt uit Indonesië. Op de trappen van het monument zitten vaak mensen. Dit is geheel in stijl van de ontwerpers, omdat zij het monument voor de bevolking hadden gemaakt.

Tegenover het Nationaal Monument staat het Paleis.

7

Het Paleis

Het Paleis is als stadhuis gebouwd door Jacob van Campen (1595–1657). In 1648 werd de eerste paal (van de 13.659 palen in totaal) geslagen. Het werd in de 17de eeuw het achtste wereldwonder genoemd. Naast het stadsbestuur, zat er ook een rechtbank. Voor de deur werden doodvonnissen uitgesproken en uitgevoerd. Daarnaast werden in de krakeelkamer allerlei huwelijkskwesties onderzocht, zoals o.a. overspel en ongehuwd samenwonen. Ook moesten mensen hier voor zij gingen trouwen vragen beantwoorden. Als er vanuit de overheid geen bezwaren waren, kon het bruidspaar trouwen.

Sinds 1808 is het in gebruik als koninklijk paleis. Lodewijk Napoleon verbouwde het van stadhuis tot paleis en zette er tijdens deze verbouwing een balkon op, want vanaf een balkon kun je naar het volk zwaaien. Het balkon is nog steeds in gebruik. Denk aan de kus van Willem Alexander en Maxima in 2002 en in 1980 de kroning van koningin Beatrix vanaf dit zelfde balkon. Tegenwoordig wordt dit historische monument gebruikt als officieel ontvangstpaleis door de koningin en is het regelmatig opengesteld voor bezoekers (zonder vaste openingstijden).

Loop terug naar de achterzijde van het Paleis en ga linksaf de *Nieuwezijds Voorburgwal* op.

8

De Nederlandse pers

Persbureaus uit binnen- en buitenland hadden hun kantoren in deze buurt. Tegenwoordig komt het nieuws via tv en internet. Tot een aantal jaren geleden was iedereen voor het nieuws vooral

aangewezen op de kranten. Elke krant vertegenwoordigde een stroming in onze samenleving. De katholieken werden vertegenwoordigd door *De Volkskrant*, de socialisten door *Het Vrije Volk* en de protestanten door *Trouw*. Daarnaast lazen communisten *De Waarheid* en de liberalen lazen *De Telegraaf* of het *Algemeen Handelsblad*.

Het vaste journalistencafé was *Scheltema* (nummer 242). Naast café *Scheltema* staat het gebouw waarop nog steeds *Algemeen Handelsblad* te lezen is. Door de toename van het verkeer in de binnenstad, zijn de kranten verhuisd naar de buitenkant van het centrum.

Loop rechtdoor tot *Nieuwezijds Voorburgwal* nr 357. Vlak hiervoor gaat u *de Sint Luciënsteeg* in. Via nummer 27 loopt u naar de binnenplaats van het *Amsterdams Historisch Museum*.

9

Amsterdams Historisch Museum

Op de plek waar nu het Amsterdams Historisch Museum is gevestigd, was vroeger een klooster, het Sint Luciënklooster. Amsterdam had 21 kloosters in de middeleeuwen. Toen de kloosters na de Reformatie door de stadsregering in beslag werden genomen, kreeg een aantal ervan een andere bestemming. In 1634 werd het Sint Luciënklooster verbouwd tot weeshuis voor jongens. Later kwam er een tweede ingang voor meisjes bij. De weeskinderen werden gekleed in zwart en rood, de kleuren van de stad Amsterdam. Aan de zijkant van het linker binnenterrein ziet u kastjes in de muur. Deze kasten waren opbergruimtes voor de jongens om hun werkmateriaal (zoals hamers en troffels) in op te bergen.

De vorm van het oude kloosterhof is nog te herkennen in de latere bouw van het Burgerweeshuis. Tot in de 20ste eeuw zat hier het Amsterdams Burgerweeshuis. Sinds 1975 is het huidige museum erin ondergebracht. In het museum, rechts naast de kassa, bevindt zich de regentenkamer. Deze is nog helemaal intact. Hier ziet u o.a. poppen met weeshuiskleding. De ruimte is zonder toegangsbewijs te bezichtigen.

Openingstijden museum: maandag t/m vrijdag 10.00–17.00 uur, zaterdag en zondag 11.00–17.00 uur.

10

De Schuttersgallerij

Tussen de toenmalige jongens- en meisjesafdelingen van het weeshuis ligt de Schuttersgallerij. De schilderijen tonen 17de eeuwse Amsterdammers. Loop door de gratis toegankelijke Schuttersgallerij en loop aan de andere kant van de galerij naar

buiten. Direct aan de rechterkant (achter een hek) ziet u de achterkant van een bakstenen huis. Aan dit huis zit een gemetselde gootsteen (het lijkt op een gemetselde bijenkorf).

Gootsteen

In de 17de eeuw was er nog geen riolering. Bewoners gooiden het gebruikte water in de goot of de gracht. Met behulp van deze gootsteen, hoefde de bewoner niet naar beneden te lopen, maar kon het water direct kwijt via het gat in de buitengootsteen. Het water stroomde tegen de muur naar beneden, dit is nog steeds te zien aan de uitgeslagen stenen.

Loop rechtdoor tot aan een poort (rechts). Dit is de ingang van het *Begijnhof*. Ga hierin.

Het Begijnhof

Begijnen waren alleenstaande vrouwen die in de late Middeleeuwen niet in een klooster wilden. Zij sloten zich aaneen tot een gemeenschap en vonden hun bestaan in handenarbeid en later in het onderwijs en de ziekenverzorging. Zij woonden in huizen rondom een hof waarop een kerk gebouwd was. Midden op het Begijnhof staat de Engelse kerk uit 1392. Toen Amsterdam in 1578 de zijde van Willem van Oranje koos, ging de kerk over aan de gereformeerden. Zij gaven het gebouw in 1607 aan de Engelse protestanten in de stad. In de 18de eeuw kwam de kerk in contact met de Presbyteriaanse kerk van Schotland zodat de Engelse kerk zowel met de Nederlandse Gereformeerde Kerk als met de Kerk van Schotland verbonden raakte.

11

12

Tegenover dit kleine kerkje staat een rooms katholieke schuilkerk uit 1671, de Begijnhof Kapel. Deze kerk is gebouwd in twee naast elkaar gelegen woonhuizen.

Naast de ommuring van het grasveld (aan de kant van de Engelse kerk) ligt in de goot het graf uit 1654 van het overleden Begijntje Cornelitgen (Cornelia) Arents. Zij bepaalde in haar testament: 'Laat mij maar in het breje kerkpad in de geut' begraven worden.

13

De Open Deur

Op Begijnhof 34 bevindt zich De Open Deur. Dit is een centrum voor informatie en advies, aandacht en gesprek. Hier krijgen mensen de gelegenheid voor een persoonlijk gesprek over geloof, leven en sociaal-maatschappelijke vragen. Aan dit centrum zijn twee pastores (rooms-katholiek en protestants) en een maatschappelijk werker verbonden.

Openingstijden: maandag t/m vrijdag 10.00–16.00 uur.

Loop terug naar de poort. Ga rechtsaf, de *Gedempte Begijnensloot* in. Bij de hoek op het *Spui* naar rechts. U loopt rechtdoor en steekt de *Nieuwezijds Voorburgwal* en de *Spuistraat* over. Loop door de *Heisteeg* en steek het *Singel* over. Loop via de *Wijde Heisteeg* naar de *Huidenstraat*. Aan het einde van de *Huidenstraat* gaat u het water van de *Keizersgracht* over, daarna rechtsaf de *Keizersgracht* op.

14

Aids Fonds

Op Keizersgracht 390 zit het Aids Fonds. Het Aids Fonds bestaat sinds 1985 en is er voor iedereen die met HIV/Aids of de gevol-

gen daarvan te maken heeft of kan krijgen. Het Aids Fonds is o.a. actief op het gebied van voorlichting. Dit blijft belangrijk, vooral nu het aantal mensen met HIV weer toeneemt. Nieuwe generaties worden seksueel actief en door reizen en immigratie wordt de wereld steeds kleiner. Mede daardoor ontstaan nieuwe risicogroepen.

Stichting Wijzer en CABO

Verderop, op *Keizersgracht 342*, bevindt zich Stichting Wijzer. Deze stichting organiseert culturele activiteiten voor 50-plussers. In hetzelfde gebouw zit ook het Centrum Advies en Beleid Oude migranten (CABO). CABO is opgericht om oudere migranten wegwijs te maken op de terreinen van wonen, dienstverlening en zorg.

15

Felix Meritis

Op *Keizersgracht 324* bevindt zich Felix Meritis (1787; letterlijke betekenis: *Gelukkig door verdiensten*). Architect: Jacob Otten Husly. Het beeldhouwwerk in de gevel is van Jan Swart. Gevoede burgers met wetenschappelijke en kunstzinnige interesses lieten dit pand in de 18de eeuw ontwerpen. De verschillende zalen van Felix Meritis werden gebruikt voor diverse functies. In de koepel op het achtergebouw was bijvoorbeeld een observatorium gebouwd voor hemelwaarneming. Ook was er plaats voor debatten en muzikale optredens (de akoestiek in de concertzaal op de begane grond is zo goed, dat deze is nagemaakt bij de bouw van het Concertgebouw).

Al in 1877 hield de schrijfster Elise van Calcar in dit gebouw regel-

16

matig voordrachten over opvoeding. Zij was een onderwijsvernieuwer en wegbereider van het Nederlandse feminisme. Na de Tweede Wereldoorlog trok de Communistische Partij Nederland in het gebouw. Voortaan werd hier het communistische dagblad De Waarheid gemaakt. Van 1971 tot 1989 was het Shaffy Theater in dit pand gehuisvest, met voorstellingen van experimentele dans, toneel en muziek. Het gebouw heeft nu weer zijn oude functie: het is een ontmoetingsplaats voor kunstenaars, wetenschappers en cultureel geïnteresseerden, net zoals in 1787.

Loop de *Keizersgracht* verder af tot voorbij nummer 200. Aan de overkant ligt de *Westermarkt* met recht voor u het Homomonument.

17

Homomonument

Dit monument is ontworpen door de kunstenares Karin Daan. Het bestaat uit drie roze granieten driehoeken, verbonden tot één grote driehoek (het symbool dat homoseksuelen in concentratiekampen tijdens de Tweede Wereldoorlog zichtbaar op hun kleding moesten dragen). Het monument is onthuld in 1987 en is ter herdenking voor alle mensen die om hun seksuele voorkeur werden en worden vervolgd en achtergesteld. Het monument wordt veel gebruikt voor demonstraties van de homobeweging.

De tekst op het monument is een dichtregel van Jacob Israël de Haan (1881-1924): *Naar Vriendschap zulk een mateloos verlangen*. In 1904 schreef De Haan het boek *Pijpelijntjes* dat zich afspeelde in de woonwijk de Pijp in Amsterdam. Hierin schreef hij openlijk over homoseksualiteit. Daardoor verloor hij zijn baan als redac-

teur van de kinderrubriek van het toenmalige Dagblad het Volk. In 1919 vertrok De Haan naar Palestina waar hij als orthodoxe jood in conflict kwam met moderne zionisten. Hij werd in 1924 vermoord.

Op de *Westermarkt* staat ook de Westerkerk.

Westerkerk

De Westertoren is vaak bezongen en beschreven. Bijvoorbeeld in het dagboek van Anne Frank, die het carillon van de toren vaak hoorde vanuit haar onderduikadres. De toren is in 2007 gerestaureerd en geleverd in de oorspronkelijke kleuren. Bovenop de toren, staat de Keizerskroon. Amsterdam heeft in 1489 het

18

privilege gekregen om de keizerskroon te mogen voeren. Dit privilege kwam van Maximiliaan van Oostenrijk.

De kerktoeren is te bezichtigen.

Openingstijden kerktoeren: dagelijks van 10.00–17.30 uur (ieder half uur).

De bouw van de Westerkerk duurde van 1620 tot 1631. Architect: Hendrik de Keyser. Bouwstijl: renaissance. In de 17de eeuw was de Westerkerk de grootst gebouwde kerk bestemd voor de protestantse eredienst. In 1966 is hier het kerkelijk huwelijk gesloten tussen prinses Beatrix en Claus von Amsberg. Naast de ingang op de Prinsengracht hangt een plaquette van de zanger Willy Alberti (overleden in 1985).

Anne Frankhuis

Op de hoek van de Westerkerk (*bij de Prinsengracht*) staat het beeld van Anne Frank gemaakt door Mari Andriessen in 1977. Om de hoek van de Westerkerk, op *Prinsengracht 263*, bevindt zich het Anne Frank Huis. Van 1942 tot 1944 zat Anne Frank in dit pand met haar familie ondergedoken. Zij waren allen joods. De hele groep is verraden en naar een concentratiekamp gebracht. Alleen haar vader, Otto Frank, heeft dit overleefd. Anne Frank hield een dagboek bij, dat na haar dood is gevonden en inmiddels is gepubliceerd in zestig talen. In 1957 is de Anne Frank Stichting opgericht om het pand te behoeden voor sloop. Drie jaar later opende het museum zijn deuren. De Stichting beheert het Anne Frank Huis en ontwikkelt educatieve producten en activiteiten ter bestrijding van antisemitisme, racisme en discriminatie.

19

De Stichting wijst op het belang van vrijheid, gelijkgerechtigdheid en democratie.

Openingstijden: elke dag van 9.00–19.00 uur.

Vanaf het Anne Frank beeld, steekt u het water van de Prinsengracht over. U komt terecht op de *Rozengracht*. Loop door tot *Rozengracht 14&A*. Hier zit de Al-Fatah moskee.

20

Al-Fatahmoskee (Fatih camii)

Door de toestroom van migranten (toen ‘gastarbeiders’ genoemd) uit Turkije en Marokko (1960–1970), groeide voor moslims de behoefte aan een eigen gebedsruimte. In 1981 is dit gebouw als moskee in gebruik genomen. Op de twee torenspitsen werden de kruizen vervangen door de halve maan van de islam. Voorheen zaten hier een katholieke kerk en een tapijtenhandel.

Openingstijden: bijna altijd.

Steek de Rozengracht over en ga rechtdoor de *Tweede Rozendwarsstraat* in. U bevindt zich in de Jordaan. U kruist o.a. de *Rozengracht*. Als u hier linksaf gaat, vindt u op nummer 14 het COC.

21

COC

Het COC (oorspronkelijk: Cultureel Ontspanning Centrum) is de oudste, nog bestaande vereniging voor homoseksuele mannen en lesbische vrouwen in de wereld. In 1939 startte een groep mannen met het tijdschrift *Levensrecht* en daaruit kwam in 1946 het COC als vereniging voort. Met het doel om de maatschappelijke positie van homoseksuele vrouwen en mannen te verbeteren.

Vervolg uw weg in de *Tweede Rozendwarsstraat*, ga linksaf de *Tweede Laurierdwarsstraat* in. Deze straat gaat over in de *Hazenstraat*. Op de hoek met de *Elandsstraat*, op nummer 119, bevindt zich Café Saarein.

Café Saarein

Tot een paar jaar geleden was dit een vrouwencafé, tegenwoordig is het een gay-mix café.

Vanaf de *Hazenstraat* rechtsaf de *Elandsstraat* in. Op nummer 110/134 bevindt zich het Venetiaehofje. Het hofje is meestal open.

Venetiaehofje

Het hofje heeft vier vleugels rondom een grote binnenplaats. Twee rijen huisjes zijn uit de 17de eeuw en één uit de eerste helft van de 18de eeuw. Het achtergebouw dateert uit 1904. Het Venetiaehofje is gesticht door de koopman Jacob Stoffels in 1650.

22

23

In 1671 werd het hofje uitgebreid, o.a. om er Franse hugenoten in te kunnen opnemen. Het woord 'hugenoten' stamt waarschijnlijk af van *le Hugon*, dat *kwade geest* betekent. Katholieken gebruikten de term *hugenoten* als scheldnaam. Later namen de protestanten in Frankrijk deze term over.

Loop terug naar de *Hazenstraat* en ga rechtsaf. Bij de *Elandsgracht* linksaf, loop rechtdoor tot de *Prinsengracht*. Tegenover nummer 296 ligt het Woonbootmuseum.

24

Woonbootmuseum

Het schip is in 1914 gebouwd. In die tijd werd het voortbewogen door zeilen. Het schip vervoerde tot in de jaren zestig zand, grint en steenkool. Daarna werd het schip omgebouwd tot woonboot en werd het ruim twintig jaar bewoond. Tegenwoordig is het een museum.

Openingstijden: dinsdag t/m zondag 11.00–17.00 uur.

Schuin tegenover het Woonbootmuseum, op *Prinsengracht* 290 zit een boekwinkel.

25

Xantippe Unlimited

De boekhandel Xantippe Unlimited is een algemene literaire boekhandel met als specialisme vrouwenboeken. Tot 1997 zat hier de vrouwenboekhandel Xantippe.

Steek de *Prinsengracht* over, en ga rechtsaf. Blijf op de *Prinsengracht* lopen aan de huizenkant met de oneven nummering,

Runstraat oversteken. Bij *Prinsengracht* 663 linksaf het *Molenpad* in. Op nummer 2 bevindt zich Dedicon.

Dedicon

Dedicon maakt informatie toegankelijk voor mensen met een leesbeperking (van blinde - en zeer slechtziende mensen tot iedereen met een leeshandicap). Zij maken hiervoor gebruik van alternatieve leesvormen, zoals luisterboeken op cd en toegankelijke teksten via internet. Op de stoep ligt een aantal reliëftegels, dat de slechtziende kan volgen tot de deur. Deze ribbeltegels geven de juiste looprichting aan. Er zitten groeven in die de looprichting volgen. Daarnaast bestaan er informatietegels. Deze tegels zijn gemaakt van rubber en worden gebruikt om een bushalte aan te duiden, om een aftakking van een route te signaleren of als informatietegel, bijvoorbeeld aan de ingang van een openbaar gebouw, zoals een gemeentehuis. Tot slot bestaan er waarschuwingstegels. Deze tegels dragen een noppenpatroon. Doel: gevaarlijke punten signaleren, zoals oversteekplaatsen of dalende trappen.

Aan het einde van het *Molenpad* gaat u rechtsaf en meteen linksaf, *Leidsegracht* op. Aan het einde van de *Leidsegracht* linksaf de *Herengracht* op. Op nummer 380, bevindt zich het NIOD.

Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie

Het NIOD bevat archieven over de Duitse bezetting van Nederland en de Japanse bezetting van Nederlands-Indië tijdens de Tweede Wereldoorlog. Daarnaast heeft het een grote collectie illegale kranten en pamfletten, affiches en foto's, boeken en artikelen.

26

27

Het instituut is kort na de bevrijding, in 1945, opgericht. In 2002 kwam o.a. het rapport uit van het onderzoek naar de gebeurtenissen voor, tijdens en na de val van Srebrenica (Bosnië) in 1995.
Openingstijden: maandag 13.00–18.00 uur, dinsdag t/m donderdag 9.00–18.00 uur en vrijdag 9.00–17.00 uur.

28 **Bijbels Museum**

Loop verder de Herengracht af. Op nummer 366–368 staat het Bijbels Museum. Het museum is gehuisvest in twee panden van de architect Philips Vingboons (1662). De grondlegger van het museum is Leendert Schouten die zijn privé-verzameling openstelde voor publiek. Het Bijbels Museum toont de invloed van de bijbel op de Nederlandse cultuur en samenleving.

Openingstijden: maandag t/m zaterdag 10.00–17.00 uur en zondag 11.00–17.00 uur.

Ga rechtsaf de brug over. Aan de andere kant van de Herengracht naar rechts. Verderop linksaf de *Beulingstraat* in. Aan het einde van de straat rechtsaf (*Singel*). Op nr. 452 staat de Singelkerk van de Doopsgezinde gemeente.

29 **Singelkerk en de Doopsgezinde gemeente**

Vanaf 1530 wonen er Doopsgezinden in Amsterdam. Zij behoren tot één van de oudste hervormingsbewegingen binnen de christelijke geloven. Doopsgezinden kennen geen kinderdoop, maar een doop op een leeftijd waarop de mens een zelfstandige keuze kan maken. In Nederland zijn ongeveer 100 doopsgezinde gemeenten actief. In het begin kwamen doopsgezinden bijeen in huizen van

particulieren. Het gebouw waar u nu voor staat was vroeger een schuilkerk, d.w.z. dat het gebouw niet als kerk herkenbaar is vanaf de straat. Naast de kerkdiensten vinden in deze kerk verschillende culturele bijeenkomsten plaats.

Ga rechtdoor tot het *Koningsplein*. Hier naar rechts. Aan de linkerkant van het Koningsplein zit de *Reguliersdwarsstraat*.

Reguliersdwarsstraat

Dé uitgaansstraat voor homo's. Begin jaren zeventig werd coffeeshop Down Town geopend en begin jaren tachtig café April. Dit was het eerste homocafé met duidelijke inkijk vanaf de straatkant. In de jaren daarna hebben steeds meer uitgaansgelegenheden zich in deze straat gevestigd.

Loop vanaf het *Koningsplein* de *Leidsestraat* in tot het *Leidseplein*. Steek het plein over en houd de huizen aan uw linkerhand. Loop tot Leidseplein 33.

Vereniging Tesselschade Arbeid Adelt

Op Leidseplein nummer 33 zit de winkel van de Vereniging Tesselschade Arbeid Adelt (TAA). Sinds 1871 steunt deze vereniging vrouwen en meisjes in hun streven naar economische zelfstandigheid. Daarnaast zet TAA zich in om de kennis van handwerktechnieken te behouden.

Openingstijden: dinsdag t/m vrijdag 11.00–18.00 uur en zaterdag 10.00–17.00 uur.

Loop rechtdoor. Steek de *Stadhouderskade* over en loop de *Vondelstraat* in. Eerste straat links, de *Tesselschadestraat* in. Op de hoek van de Tesselschadestraat en de *Roemer Visscherstraat* hangt de gevelsteen ter herinnering aan Aletta Jacobs.

32 **Aletta Jacobs** (1854–1929)

Zij was de eerste vrouw in Nederland die medicijnen studeerde en haar doctorstitel behaalde. In 1879 promoveerde zij in Groningen en hield kosteloos spreekuur voor arme vrouwen. Ook propageerde zij geboorteregeling waar dit medisch en sociaal wenselijk was. Zij streed voor vrouwenkiesrecht.

Op de gevelsteen staat: *Zij heeft de weg bereid voor degenen, die na haar komen. Alle vrouwen der komende geslachten zijn haar grote dank verschuldigd.*

Loop rechtdoor de *Tesselschadestraat* uit tot de *Stadhouderskade*. Hier rechtsaf. U loopt langs het Vondelpark. Ga de *Hobbemastraat* in. U steekt de *P.C. Hoofdstraat* over. Rechtdoor langs het Rijksmuseum.

33 **Rijksmuseum**

Het Centraal Station en het Rijksmuseum (1885) zijn ontworpen door dezelfde architect, P.J.H. Cuypers. Na de opening van het gebouw was er een felle discussie ontstaan, omdat mensen het museum teveel op een bisschoppelijk paleis vonden lijken.

Openingstijden: elke dag 9.00–18.00 uur. Vrijdag 9.00–22.00 uur.

U blijft langs het Rijksmuseum lopen. Aan het einde van de *Hobbemastraat*, op nummer 29, staat het Zuiderbad.

Zuiderbad

Dit gebouw is ontworpen door architect J. Ingenohl. In 1897 werd het gebouw geopend als ‘Hogeschool voor geoefende wielrijders’ waar mensen konden leren fietsen. Na een paar jaar raakte het fietsen steeds meer ingeburgerd en was de fietsschool niet meer lonend. Sinds 1912 zit hier een zwembad.

Ga linksaf de *Hobbemakade* op. Daarna rechtsaf (*Stadhouderskade*).

Lieveheersbeestjes

Bij nummer 64 liggen twee stoeptegels met lieveheersbeestjes. De Stichting Tegen Zinloos Geweld gebruikt deze tegels als symbool tegen zinloos geweld. In de stad kom je de tegels regelmatig tegen. Het lieveheersbeestje staat voor liefde en geluk.

Loop verder naar nummer 89.

Doven Ontmoeting Centrum

Op Stadhouderskade 89 zit het Doven Ontmoeting Centrum. Hierin zit Stichting Welzijn Doven Amsterdam (SWDA). SWDA heeft als doel de belangenbehartiging van doven en dovenorganisaties in Amsterdam. Er worden o.a. gebarencursussen gegeven. Ook zit er een gebarencafé.

Openingstijden: dinsdag 10.00–23.00 uur, woensdag 16.00–23.00 uur, donderdag 10.00–23.00 uur en vrijdag 19.00–01.00 uur.

Zaterdag, zondag en maandag op afspraak.

Rechtdoor tot de brug. Ga linksaf en steek de brug over. U bent op het *Westeinde*. Aan de overkant, voor de Nederlandsche Bank, staat een beeld van Zadkine, 'La demeure humaine' (Het menselijk verblijf, 1964). Loop rechtdoor over het *Westeinde*, langs het beeld en de Nederlandsche bank, tot het *Frederiksplein*. Rechtsaf het *Frederiksplein* op. Steek verderop het *Oosteinde* over. U komt in de *Sarphatistraat*. Over de brug, aan de rechterzijde ligt het Amstelhotel.

Amstelhotel

Gebouwd in 1867 door architect Cornelis Outshoorn. Het is één van de eerste gebouwen geweest met elektrische verlichting. Hiervoor was aan de overkant van het hotel een eigen lichtfabriek gebouwd. In het hotel verblijven regelmatig beroemdheden, zoals popmuzikanten en leden van het Koninklijk Huis. Dit is ook de plek waar minister president Wim Kok in 1997, bij de onderhandelingen over het 'Verdrag van Amsterdam' aan de andere lidstaten van de Europese Unie een fiets aanbod. Daar is afgesproken dat de Europese Unie de bestrijding van discriminatie op grond van sekse,

leeftijd, geloof of levensovertuiging, handicap, seksuele voorkeur en ras of etniciteit goed zou gaan aanpakken.

Ga over de brug, meteen linksaf de *Amstel* op, loop langs Carré en de Magere Brug naar het *Waterlooplein*. Op Amstel 51 bevindt zich het Amstelhof.

Amstelhof

Amstelhof was vanaf de 17de eeuw tot voorjaar 2007 een verzorgingshuis voor ouderen. Tegenwoordig is het een dependance van het Hermitage Museum in Sint Petersburg.

Openingstijden (tijdens tentoonstellingen): maandag t/m zondag 10.00–17.00 uur.

Loop rechtdoor tot het *Waterlooplein*.

Dit is het einde van de wandeling

Om weer terug te gaan naar het Centraal Station kunt u de metro nemen vanaf halte *Waterlooplein* of tramlijn 9. U kunt ook met de Prinsengrachtbus, de z.g. Opstapper, naar het CS. De witte bus stopt naast de Stopera en gaat iedere 10 minuten. De Opstapper gaat letterlijk dwars door de stad over de Prinsengracht.

Onderweg kunt u langs de route als reiziger van de Opstapper op tal van punten snel overstappen op andere bus- en tramlijnen.

Om de Opstapper voor u zo makkelijk mogelijk te maken, zijn er geen vaste haltes. Met een simpele handopsteek kunt u het busje voor u laten stoppen. En met uitstappen gaat het net zo: u geeft gewoon even een seintje aan de chauffeur.

Fietstocht

Gelijke Kansen voor Iedereen, daar draait het in 2007 in Europa om. Amsterdam is een stad voor iedereen. Ontdek de diversiteit van deze stad per fiets. Deze tocht start en eindigt bij het Centraal Station en duurt ongeveer 3 uur. Het is mogelijk om de route na twee uur bij het Centraal Station te beëindigen.

Fietstocht

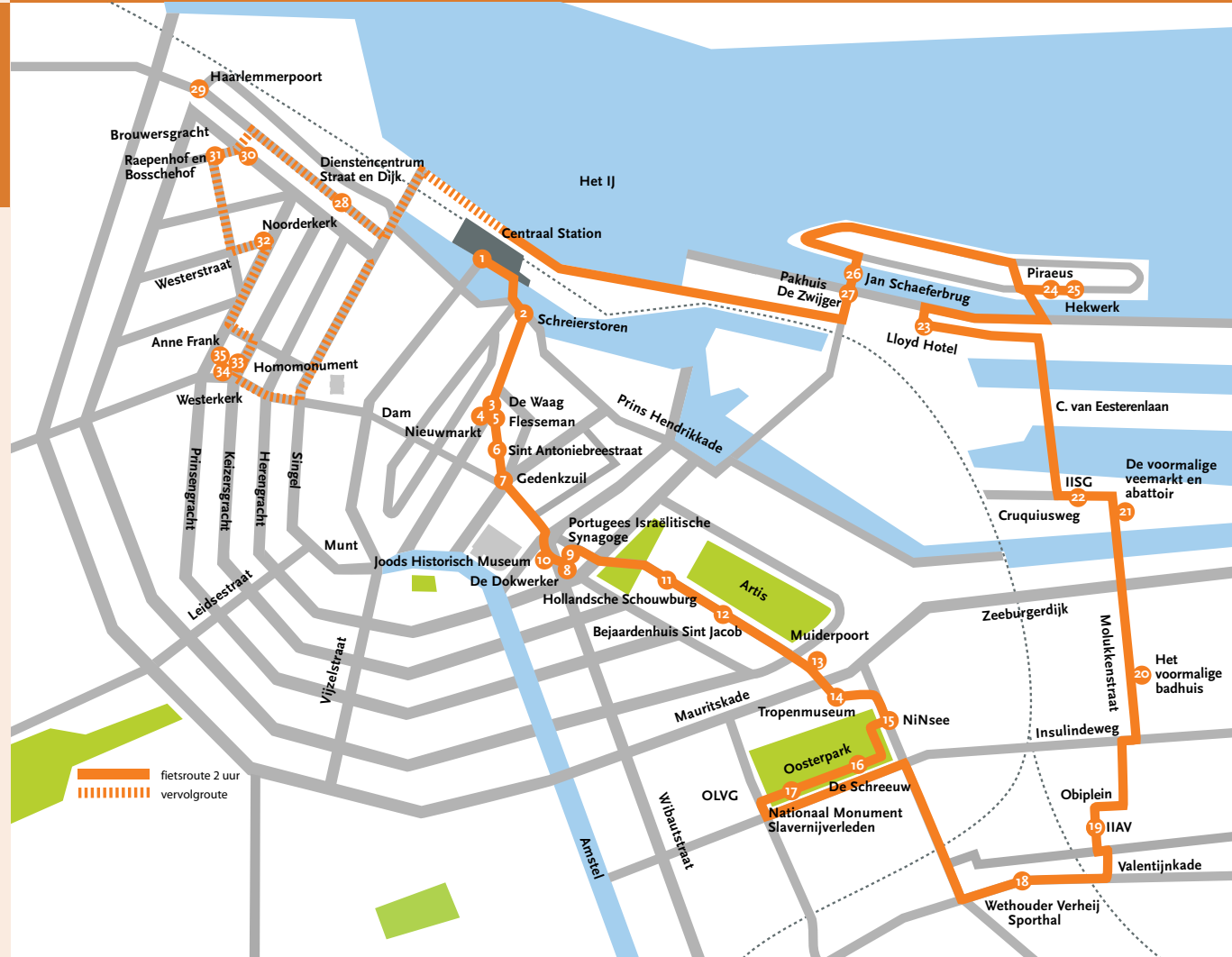
- 1 Centraal Station
- 2 Schreierstoren
- 3 De Waag
- 4 Nieuwmarkt
- 5 Flesseman
- 6 Sint Antoniebreestraat
- 7 Gedenkzuil
- 8 De Dokwerker
- 9 Portugees Israëlitische Synagoge
- 10 Joods Historisch Museum
- 11 Hollandsche Schouburg
- 12 Bejaardenhuis Sint Jacob
- 13 Muiderpoort
- 14 Tropenmuseum
- 15 Nationaal instituut Nederlands slavernijverleden en erfenis
- 16 De Schreeuw
- 17 Nationale Monument Slavernijverleden
- 18 Wethouder Verheij sporthal
- 19 Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging
- 20 Het voormalige badhuis
- 21 De voormalige veemarkt en abattoir
- 22 Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis
- 23 Lloyd Hotel
- 24 Piraeus
- 25 Hekwerk
- 26 Jan Schaeferbrug
- 27 Pakhuis De Zwijger

fietsroute 2 uur
 vervolgrouete

Fietstocht vervolg

- 28 Dienstencentrum Straat en Dijk
- 29 Haarlemmerpoort
- 30 Brouwersgracht
- 31 Raepenhof en Bosschehof
- 32 Noorderkerk
- 33 Homomonument
- 34 Westerkerk
- 35 Anne Frank

Voor het station (centrumzijde) ligt het opengebroken stationsplein. Hier wordt een nieuw busstation en nieuwe metrolijn gebouwd. Per uur doen ongeveer 100 bussen het Centraal Station aan. De bushaltes waren tot 2003 verspreid over vijf verschillende locaties. Dit zorgde voor onduidelijkheid bij de reizigers. Daarom krijgt het Stationseiland na de herinrichting één centraal busstation aan de achterzijde van het Centraal Station.

1

Centraal Station

Het Centraal Station (1889) is gebouwd op de zeebodem. Het IJ stond in de 19de eeuw nog in verbinding met de Zuiderzee en de Noordzee. Op een kunstmatig aangelegd eiland is het station in het IJ gebouwd.

Als u met de rug naar het station staat, ziet u voor u de VVV. Steek over naar dit witte houten gebouw en fiets naar links. Ga rechtsaf de brug over. Hier ziet u – links aan de overkant – een scheve toren staan. Dit is de Schreierstoren uit 1569. (*Hoek Prins Hendrikkade en Geldersekade*).

2

Schreierstoren

De toren is een restant van de middeleeuwse stadsmuur. Momenteel is er een café gevestigd. Er doen verschillende verhalen de ronde over de afkomst van de naam Schreierstoren. In de periode dat het Centraal Station er nog niet was, lag dit gedeelte van Amsterdam aan het IJ. Hier vandaan vertrokken veel schepen. Vrouwen namen op deze plek afscheid van hun mannen die naar zee gingen. Veel van deze schepen vergingen. De vrouwen schrei-

den (huilden) daarover, ze wisten immers dat velen niet terug zouden komen. Een andere versie: 'Schreierstoren' betekent 'scherpe hoek' (scraayer) of wel 'schuine hoek', het deel waarop de toren gebouwd is.

U fietst langs de Schreierstoren en gaat de *Geldersekade* op (het water van de Geldersekade ligt aan uw rechterkant). Fiets recht door naar de *Nieuwmarkt*. Op dit plein staat de Waag.

De Waag

Ook dit gebouw is een onderdeel van de verdedigingsmuur uit de middeleeuwen. Het is in 1481 als stadspoort gebouwd. De huidige toren is van 1613. De poortjes zijn gebouwd in de werkplaats van Hendrick de Keizer, stadsarchitect.

Boven de diverse deuren van het gebouw bevinden zich gemetselde ramen, gemaakt door leerling metselaars uit de middel-

3

eeuwen. Met bakstenen lieten zij zien wat zij konden maken (de zg. meesterproef). Deze leerlingen waren lid van een gilde. Dit is een vereniging van beoefenaars van hetzelfde beroep. Gilden bestonden vanaf de middeleeuwen tot de 18de eeuw. Eerst werd men leerling bij een meester, vervolgens gezelschap, en – na het maken van een proefstuk – meester. De ornamenten boven de deuren tonen het gereedschap dat gebruikt werd bij het uitoefenen van hun vak.

4

Nieuwmarkt

De Nieuwmarktbuurt is al heel lang een toevluchtsoord voor mensen die de stad binnen kwamen om er te wonen en te werken. Het waren vaak mensen die in omliggende landen werden vervolgd om hun geloofsovertuiging of die om economische redenen hierheen waren gekomen. Tot op de dag van vandaag leven er vele nationaliteiten naast elkaar.

Op de hoek Nieuwmarkt en de Sint Antoniesbreestraat staat een crème / geel gebouw, de Flesseman (*Nieuwmarkt 77*).

5

Flesseman

Gebouw 'Flesseman' was een textielmagazijn uit circa 1930 van architect Roodenburg. De Flesseman is tegenwoordig een centrum voor ouderen, een kleinschalig woon- en zorgcentrum.

Vroeger zat in dit gebouw o.a. een confectieatelier. Actievoerders uit de jaren zeventig protesteerden tegen de veranderingen in de buurt als gevolg van de aanleg van de metro. In de hal van De Flesseman staat hun strijdkreet nog altijd beschreven.

De brasserie van De Flesseman is dagelijks open voor ouderen vanaf 55 jaar van 9.30–20.00 uur.

Fiets langs De Flesseman de *Sint Antoniesbreestraat* in.

Sint Antoniesbreestraat

Vroeger was de Sint Antoniesbreestraat een straat met veel winkels voor de verkoop van stoffen (textiel). In de jaren zeventig van

6

de vorige eeuw is deze straat geheel gesloopt voor de aanleg van de metro.

De Sint Antoniesbreestraat gaat over in de *Jodenbreestraat*. Vlak voor de Jodenbreestraat staat een gedenkzuil.

7

Gedenkzuil

Op de brug staat een gedenkzuil uit 1989 van Hans 't Mannetje. Deze gedenkzuil is samengesteld uit verschillende toevallig bewaarde stukken. Op de zuil staan twee teksten. Eén tekst is een eerbetoon aan het buurtverzet tegen de bouw van de metro en de afbraak van de buurt in de jaren zeventig. De tekst luidt:
Tot hier verdween het oude stadspatruon, van hier begon de stadsvernieuwing.

De gedenkzuil is ook een verwijzing naar de verdwenen jodenbuurt. Op de zuil staat het gedicht van Jacob Israël de Haan over zijn heimwee naar Amsterdam:

Die te Amsterdam vaak zei 'Jeruzalem'

En naar Jeruzalem gedreven kwam

Hij zegt met een mijmrende stem:

'Amsterdam, Amsterdam'.

De Haan (1881–1924) schreef in 1904 het boek *Pijpelijntjes* dat zich afspeelde in woonwijk de Pijp in Amsterdam. Hierin schrijft hij openlijk over homoseksualiteit, waardoor hij zijn baan verloor als redacteur van de kinderrubriek van dagblad het Volk. In 1919 vertrok De Haan naar Palestina. Hier kwam hij als orthodoxe jood in conflict met moderne zionisten. De Haan werd in 1924 vermoord.

Aan het einde van de Jodenbreestraat ligt het *Mr. Visserplein*. Ga naar rechts en bij de eerste stoplichten naar links, zodat de rotonde aan uw linkerhand ligt. Bij het volgende stoplicht weer naar links. Op het *Jonas Daniël Meijerplein* staat De Dokwerker.

De Dokwerker

Het beeld is gemaakt door Mari Andriessen (1897-1979) en in 1952 onthuld door Koningin Juliana. De Dokwerker is een herinneringsmonument aan de Februaristaking van 25 februari 1941. Deze staking was een massaal verzet tegen het oppakken van joodse Amsterdammers door de Duitse bezetter. De oproep tot de staking kwam van de toen verboden Communistische Partij van Nederland. De staking wordt nog elk jaar herdacht. Vanwege deze staking heeft Koningin Wilhelmina, vlak na de oorlog, de stad Amsterdam de leuze *'Heldhaftig, Vastberaden en Barmhartig'* gegeven. Deze leuze staat sindsdien op het stads-wapen van Amsterdam.

8

9

Portugees Israëlitische Synagoge

Ontworpen door Elias Bouman en gebouwd van 1671 tot 1675. Het huidige interieur is nog steeds hetzelfde als in 17de eeuw. In de synagoge is nooit elektrisch licht of moderne verwarming aangebracht.

Openingstijden: zondag t/m vrijdag 10.00–16.00 uur.

Aan de overkant – recht voor de Dokwerker – staat een groot gebouw. Dit was De Grote- of Hoogduitse Synagoge.

10

Joods Historisch Museum

Het gebouw is gebouwd in 1671 door de bouwmeester Daniël Stalpaert. Deze synagoge is vaak uitgebreid vanwege de steeds grotere toename van joden die moesten vluchten uit Rusland en Oost-Europese landen voor de pogroms. Sinds 1987 is het Joods Historisch Museum hier gevestigd, evenals een kindermuseum.

Openingstijden: dagelijks van 11.00–17.00 uur en donderdag tot 21.00 uur.

Terug naar het Mr. Visserplein. Blijf fietsen langs het plein zodat de rotonde aan uw linkerhand blijft. Tot de eerste straat rechts, de *Muiderstraat*. De Muiderstraat gaat over in de *Plantage Middenlaan*.

Hollandsche Schouwburg

Op *Plantage Middenlaan* nummer 24 staat de Hollandsche Schouwburg (1892, architect: Bombach). Voor de Tweede Wereldoorlog (1940-1945) was dit een populair theater. Toneelstukken van Herman Heijermans gingen er in première, o.a. in 1900 *Op Hoop van Zegen*. Vanaf 1942 werd het gebouw door de Duitse bezetter gebruikt als verzamelplaats van joden, voordat zij naar Westerbork en Duitse concentratiekampen werden gedeporteerd. Vanaf 1962 is de Hollandsche Schouwburg een monument ter nagedachtenis van de in de oorlog omgekomen joodse Nederlanders.

Openingstijden: dagelijks van 11.00–16.00 uur. De entree is gratis.

U blijft de *Plantage Middenlaan* volgen.

11

12

Bejaardenhuis Sint Jacob

Op nummer 52 is bejaardenhuis Sint Jacob gevestigd. Boven de ingang staat nog een beeldengroep die Sint Jacob symboliseert met aan zijn voeten een oude vrouw en een oude man. In 1578 (het jaar van de Alteratie) koos Amsterdam de zijde van de protestantse Prins van Oranje. Diegenen die zich niet aan de staatskerk conformeerden (zoals katholieken en joden) werden niet tot de openbare ambten toegelaten en moesten voor hun eigen wezen, armen en bejaarden zorgen. In de loop van de 17de eeuw werd de armenzorg voor katholieken in Amsterdam steeds beter georganiseerd. Dit resulteerde in de 19de eeuw in een eigen bejaardenhuis voor katholieken: het Oude Vrouwen- en Mannenhuis Sint Jacob aan de Plantage Middenlaan, nu onderdeel van de Stichting Fontis.

Aan het einde van de Plantage Middenlaan staat de Muiderpoort.

Muiderpoort

Deze stadspoort is in 1770 door ingenieur Cornelis Rauws in classicistische stijl gebouwd. Oorspronkelijk ging al het verkeer door deze poort de stad binnen, zoals bijvoorbeeld Keizer Napoleon in 1811.

Steek de *Sarphatistraat* over en ga met een flauwe bocht recht door via het *Alexanderplein*, de brug over. Ga linksaf. Bij de rotonde rechtsaf, de *Linnaeusstraat* in. Op nummer 2 vindt u het Tropenmuseum.

Tropenmuseum

Het Tropenmuseum is in 1926 gebouwd door de architect Van Nieukerken.

Het museum maakt deel uit van Het Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT), een kennis- en expertisecentrum voor internationale en interculturele samenwerking. Het museum verzamelt en verspreidt kennis over verschillende culturen. De collectie van het museum dateert vanaf de 17de eeuw. Het begon met het verzamelen van objecten tijdens de Verenigde Oost Indische Compagnie (VOC). De VOC stichtte en veroverde in de 17de eeuw handelsplaatsen op de Indonesische eilanden om geld te verdienen in de specerijenhandel. Vanaf de 19de eeuw ging de Nederlandse staat het eilandenrijk besturen. Sinds het begin van de 20ste eeuw groeide onder de Indonesiërs het streven naar onafhankelijkheid. Kort na de Tweede Wereldoorlog eindigde de koloniale overheersing. Nederlands-Indië werd de onafhankelijke staat Indonesië. Van 1945 tot 1949 noemt het museum zich Indisch Museum, om

13

14

na de soevereiniteitsoverdracht een totale verandering van naam én doelstelling te ondergaan. Sindsdien heet het museum: Tropenmuseum. Tachtig procent van de collectie over Nederlands-Indië werd opgeborgen in depots. Vanuit een nieuw collectiebeleid wordt sindsdien de gehele niet-Westerse wereld getoond.

Openingstijden: dagelijks van 10.00–17.00 uur.

Tussen het Tropenmuseum en het Oosterpark is een hotel gebouwd voor ontwikkelingswerkers en vertegenwoordigers van de overheid die naar het buitenland gaan. Zij kunnen voor hun vertrek cursussen in taal en cultuur volgen in het instituut.

Schuin aan de overkant van het hotel op nummer 35 F van de *Linnaeusstraat* (in het bijgebouw van de Muiderkerk) zit het Nationaal instituut Nederlands slavernijverleden en erfenis (NiNsee).

15

Nationaal instituut Nederlands slavernijverleden en erfenis

Het NiNsee wil het Nederlandse slavernij verleden en de gevolgen daarvan voor de Nederlandse samenleving, nationaal en internationaal onderzoeken. Hier is ook de tentoonstelling *‘Doorbreek de stilte’* te zien.

Het NiNsee wil met deze tentoonstelling de stilte doorbreken die lang rondom slavernij heeft geheerst. In de eerste plaats door de geschiedenis zichtbaar te maken, waarin Antilliaanse en Surinaamse nazaten van dat verleden zich kunnen herkennen.

Daarnaast richt de tentoonstelling zich tot de gehele Nederlandse samenleving om de verbondenheid met het slavernijverleden en de erfenis daarvan te laten zien.

Openingstijden van de expositie: dinsdag t/m zondag van 13.00–17.00 uur.

Tegenover het NiNsee en naast het Tropenmuseum ligt het *Oosterpark*. Ga het park in. Volg het pad naar links en blijf het brede pad volgen tot aan het hek. Het pad maakt een bocht naar rechts. U komt vanaf hier langs een aantal beelden. Het eerste monument staat tegenover huisnummer 66 van het Oosterpark.

De Schreeuw

De Schreeuw is een ontwerp van Jeroen Henneman (onthuld voorjaar 2007) ter nagedachtenis aan de vermoorde filmmaker en columnist Theo van Gogh. Het beeld verwijst naar de vrijheid van meningsuiting. In het profiel van Theo van Gogh toont het aan de ene kant een schreeuw en aan de andere zijde een gesloten mond.

16

Aan het einde van het pad, aan uw linkerkzijde (vlak bij de uitgang), ziet u het Nationale Monument Slavernijverleden.

17

Nationale Monument Slavernijverleden

Het beeld is gemaakt door Erwin de Vries (2002) ter herdenking van de afschaffing van de slavernij in Nederland. Elk jaar op 1 juli wordt hier herdacht dat in Nederland op 1 juli 1863 de slavernij is afgeschaft. Het monument verbeeldt het verleden (de geschiedenis van de slavernij), het heden (het doorbreken van de muur van weerstand) en de toekomst (de drang naar vrijheid en een betere toekomst). De tekst luidt: *Gedeeld verleden – gezamenlijke toekomst*.

Hier verlaat u het park. Steek over en fiets naar links, langs het Onze Lieve Vrouwen Gasthuis. Bij het stoplicht linksaf, langs de huizen van het *Oosterpark* blijven fietsen tot het stoplicht. Hier rechtsaf de *Linnaeusstraat* in rijden. Blijf rechtdoor fietsen tot de

Linnaeusstraat 112 (Hier gaat de Linnaeusstraat over in de *Middenweg*). Linksaf, de *Linnaeuskade* op. Tegenover nummer 35 van de Linnaeuskade staat een sporthal.

Wethouder Verheij sporthal

Bij de hoek van de *Mr. P.N. Arntzeniusweg* staat aan de overkant van het water de Wethouder Verheij sporthal. De sporthal is gebouwd op de fundamenten van een oude gashouder die dienst heeft gedaan tot de invoering van het aardgas in 1965.

18

Op de *Linnaeuskade* rechtdoor blijven fietsen tot aan het tunneltje. Ga hier onderdoor en meteen aan de linkerkant het houten roodgele bruggetje over. U komt uit op de *Valentijnkade*. (helemaal aan het eind ligt een klein sportparkje: daar is ooit de eerste Homotennisclub begonnen: Smashing Pink). Rechtsaf en de eerste straat linksaf de *Ombilinstraat* in, vervolgens linksaf de *Sumatrastraat* in. Direct daarna de *Ambonstraat* inrijden, deze komt uit op het *Ambonplein*. Hier ziet u een kerk.

Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging

De Sint Gerardus Majella kerk is gebouwd in 1914 door architect J.Stuyt (1868–1934).

In 1990 dreigde de kerk te worden afgebroken. Met steun van het Amsterdamse Monumenten Fonds werd het gebouw gerestaureerd. In de koepel van de kerk is de bibliotheek van het Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging (IIAV) gevestigd. In 1935 richtten drie Nederlandse vrouwen van

19

de eerste feministische golf (Rosa Manus, Johanna Naber en Willemijn Posthumus-van der Goot) het Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging op, een archief dat de geschiedenis van de vrouwenbeweging wil vastleggen en wetenschappelijk onderzoek mogelijk moet maken. De drie vrouwen stelden allen hun archieven ter beschikking, het begin van een grote collectie. De ingang van het IIAV zit aan de zijkant van de kerk op het *Obiplein*.

Openingstijden: alle werkdagen van 9.00–17.00 uur.

Vanaf het Ambonplein, rechtsaf het *Obiplein* op. Eerste straat links de *Halmaheirastraat* in, tot de *Insulindeweg*. Rechtsaf. Bij het stoplicht linksaf de *Molukkenstraat* in. U passeert het *Javaplein* met rechts het voormalige badhuis.

20

Het voormalige badhuis

In het bakstenen gebouw aan de rechterzijde (waar nu horeca is gevestigd), zat vroeger een badhuis. Toen deze buurt rond 1900 werd gebouwd was het nog niet verplicht om douches in de huizen te bouwen. In 1953 werd dit verplicht bij nieuw te bouwen huizen. Een badhuis had een dames- en een heren ingang. Op vrijdag en zaterdagavond was het vaak erg druk, omdat dan ook de kinderen een douche mochten nemen. Met de komst van goede sanitaire voorzieningen in de huizen werden badhuizen overbodig. In 1987 is het badhuis op het Javaplein gesloten.

Blijf rechtdoor fietsen. De *Molukkenstraat* gaat over in de *Veelaan*. Verderop, op de hoek van de *Veelaan* en de *Cruquiusweg*, zaten vroeger de veemarkt en het abattoir.

De voormalige veemarkt en het abattoir

De gebouwen uit 1892 laten de invloed van de Zwitserse bouwstijlen goed zien. Na 93 jaar werden het abattoir en de veemarkt gesloten. Nu zitten er allerlei bedrijven en woningen in. Op de *Cruquiusweg* zijn nog de oude perrons in een nieuw vormgeving te zien, daarvoor zijn de oorspronkelijke keien gebruikt, en opnieuw bomen geplant.

21

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

Op de *Cruquiusweg* nummer 31 zit het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG), opgericht in 1935. Deze organisatie is gehuisvest in het voormalige pakhuis Willem II uit 1961. Het is een van de grootste documentatie- en onderzoekscentra ter wereld op het terrein van de sociale geschiedenis in het algemeen en de geschiedenis van de arbeidersbeweging in het bijzonder. De collecties zijn merendeels vrij toegankelijk. Het heeft een collectie die bestaat uit vele nalatenschappen, o.a. van Karl Marx, Friedrich Engels, Troelstra, Wibaut en van mensen uit de kraakbeweging. Ook is hier het Nederlands Persmuseum ondergebracht.

Door de betonnen constructie en pilaren van 120 cm dik is het geschikt om een archief van 30.000 meter te dragen.

Openingstijden: maandag t/m vrijdag: 9.00–17.00 uur.

U bevindt zich nu op voormalig havengebied. Vanaf eind jaren tachtig van de vorige eeuw is deze omgeving ingericht als woonwijk.

22

23

Lloyd Hotel

Dit is een gebouw in art deco stijl uit 1921, gebouwd door de architect Evert Breman (1860–1926). Opdrachtgever was rederij Lloyd. Het pand was een onderdeel van een complex met persoonswoningen en een ontluizinggebouw. Dit alles was nodig om als hotel voor landverhuizers te dienen. Door de toename van landverhuizers uit Oost-Europa die naar Amerika wilden verhuizen, werd dit pand gebruikt voor hun opvang. Zij overnachtten hier voordat de schepen van de Koninklijke Lloyd eens in de drie weken naar Amerika vertrokken. Omdat deze mensen het pand gedurende die tijd niet mochten verlaten voorzag het gebouw in van alles: winkels, een klein ziekenhuis, eetgelegenheden en een kosjere keuken. ‘Kosjer’ is een aanduiding die in orthodox joodse kring gebruikt wordt voor volgens de joodse traditie ‘geschikt’ voedsel.

In 1935 ging de rederij failliet en kwam het gebouw in bezit van de gemeente Amsterdam.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog is het als gevangenis gebruikt, en later als huis van bewaring voor jongeren. In de periode van 1989 tot 1997 is het gekraakt geweest door kunstenaars.

In 2005 is het verbouwd tot hotel met een culturele functie. Er is bijvoorbeeld een geluiddichte achtpersoonskamer met vleugel voor een muzikant.

Op de *Oostelijke Handelskade*, tegenover het Lloyd gebouw rechtsaf. Bij het water weer rechtsaf. Dit is de *Veemkade*. Fiets tot de *Verbindingsdam*. Hier linksaf. Over de brug rechtsaf. Dit is de *Levantkade*. Eerste straatje rechtsaf en meteen naar links, langs het water. Na *Levantkade 151–165* ligt het *Piraeusplein*.

Piraeus

Dit complex is gebouwd door Hans Kollhoff, 1994. Een onderdeel van dit complex is de oudbouw op nummer 151-165. Dit pand is van het voormalige administratie- en aanmonsteringskantoor van de Koninklijke Nederlandsche Stoomboot Maatschappij (KNSM). De nieuwbouw is als het ware om de oudbouw heen gevouwen. De ramen in de nieuwe woningen zijn helemaal open te vouwen zodat de serre in de winter en in de zomer te gebruiken is.

Ga rechtdoor over het *Levantplein* tot *Levantkade* nummers 169-215. Hier staat een hekwerk van de Belgische kunstenaar Narcisse Tordoir.

24

25

Hekwerk

Dit hek laat zich lezen als een soort stripverhaal. Op deze nieuwe locaties staan niet alleen koopwoningen, maar ook veel huurwoningen.

Fiets terug tot het begin van de Levantkade. Hier ziet u goed dat dit huidige woongebied vroeger een haven was. Na het *Azartplein* rechtsaf. De *KNSM-laan* oversteken. Bij de *Surinamekade* linksaf de *Sumatrakade* op. Aan de linkerkant bevindt zich een aantal grachtjes met bijzondere bruggetjes.

Vervolg de *Sumatrakade* tot het einde. Linksaf de *Tosaristraat*, over de Jan Schaeferbrug.

26

Jan Schaeferbrug

Deze demontabele brug is ontworpen door Ton Venhoeven in 2001. Het ontwerp heeft de vorm van een hagedis die als het ware over het water loopt. Bij drukke manifestaties, zoals Sail, kan de brug gedemonteerd worden, zodat er schepen door kunnen varen.

Jan Schaefer was van 1978 tot 1982 wethouder in Amsterdam. Hij had o.a. Stadsvernieuwing in zijn portefeuille. Voor de komst van Schaefer lag de bouwproductie van woningen praktisch stil. Hierin heeft hij verandering gebracht. Eén van zijn beroemde uitspraken is: *In gelul kan je niet wonen*.

Ga over de brug en onder pakhuis de Zwijger door.

27

Pakhuis De Zwijger

Pakhuis de Zwijger (architect J. de Bie, 1934) was een van de modernste koelhuizen en opslagplaatsen van levensmiddelen en vleesproducten die aan bederf onderhevig waren. In de jaren tachtig van de vorige eeuw is het gekraakt en werd het door muziekbands veel gebruikt om te oefenen. Ook was het gebouw geschikt om grote feesten te houden. Nu heeft het een rijksmonumentenstatus gekregen. Eén van de gebruikers van dit pand is Women Inc. Dit is een platform voor vrouwen die voor vernieuwing staan en gaat dwars door leeftijden, culturen en disciplines heen. Het doel van de organisatie is om vrouwen uit verschillende werelden met elkaar in contact te brengen. Vanaf oktober 2006 doen zij dat door het organiseren van bijeenkomsten op de maandagavonden in Pakhuis de Zwijger. Adres: Pakhuis de Zwijger, Piet Heinkade 179.

Elke maandagavond Women Inc van 20.00–21.30 uur (toegang vrij).

U gaat rechtsaf de *Piet Heinkade* op. Deze kade gaat over in *De Ruijterkade*. Blijf deze volgen. U bevindt zich aan de achterkant van het Centraal Station. Aan de waterkant ziet u een oude veerpont die tegenwoordig gebruikt wordt als gratis fietsenstalling.

Hier eindigt de fietsroute van twee uur. De langere route gaat verder naar de Jordaan

Ga verderop, bij het stoplicht, linksaf. U steekt de *Ruijterkade* over, de treintunnel onderdoor.

Bij het stoplicht rechtdoor. Op het *Singel* gaat u de eerste straat naar rechts, de *Haarlemmerstraat*. Op nummer 132–136 staat het Dienstencentrum Straat en Dijk.

28

Dienstencentrum Straat en Dijk

Straat en Dijk biedt ruimte aan drie organisaties die diensten leveren aan en voor de buurtbewoners: wijkcentrum de Gouden Reael, de Blankenbergstichting (mensen kunnen hier terecht met persoonlijke, maatschappelijke of sociaal-juridische problemen) en buurtcentrum Straat en Dijk.

Openingstijden van het buurtcentrum: maandag t/m donderdag 9.00–22.00 uur, vrijdag van 9.00–13.00 uur.

De brug over naar de *Haarlemmerdijk*. Voordat u de derde, inclusief een smal steegje, straat (de *Binnen Dommersstraat*) links in gaat, ziet u in de verte de stadspoort Haarlemmerpoort.

29

Haarlemmerpoort

Gebouwd in 1838 door de architect C. Alewijn in een neo-classicistische stijl. De poort wordt ook wel de Willemspoort genoemd, omdat koning Willem II in 1840 door deze poort de stad inreed. De poort was niet geschikt als verdedigingspoort, maar diende uitsluitend voor het innen van belastingen. Er zijn nu woningen in gevestigd.

Via de *Binnen Dommersstraat*, de brug over de *Brouwersgracht*, naar de *Palmgracht*.

Brouwersgracht

Aan de *Brouwersgracht* staan vele pakhuizen uit de 17^e eeuw. Aan deze gracht hebben ook verschillende bierbrouwerijen gestaan. Iedereen dronk vroeger bier, ook de kinderen. Het water uit de grachten werd gebruikt om bier te maken, wat later verboden werd. Schoon water werd per schuit uit de Vecht gehaald. Twee eeuwen later werd het water gezuiverd en konden de mensen schoon water drinken. Tegenwoordig drinken Amsterdammers water dat uit de duinen of het IJsselmeer komt.

Op *Palmgracht* nummer 28–38 bevindt zich een hofje met twee namen, het Raepenhofje en het Bosschehofje uit 1648. U kunt hier naar binnen om het hofje te bezoeken.

30

31

Raepenhof en Bosschehof

Boven de ingang is een sluitsteen (de middelste steen in de boog) aangebracht met een raap. Hofjes zijn een vroege vorm van bejaardenzorg en sociale woningbouw tegelijk: een oudedagsvoorziening voor arme, oude mensen. Het Raepenhofje was bedoeld voor protestantse weduwen. Er zijn nog ongeveer 200 hofjes in Nederland, waarvan 47 in Amsterdam.

Het Raepenhofje deelt zijn binnenterrein met het Bosschehofje. Dit hofje is in 1648 gesticht door de doopsgezinde koopman Bosch. Vroeger stond een heg tussen de twee hofjes (want twee geloven op een kussen daar slaapt de duivel tussen). De wc bevond zich buiten in het secreethuisje. Op een plank met een gat erin kon je zitten. Daaronder stond een emmer om de ontlasting en de urine op te vangen. De emmers werden geleegd in de grachten.

Ga naar de overkant de *Palmdwarsstraat* in. De straat verandert steeds van naam. Blijf rechtdoor fietsen tot aan de *Westerstraat*. Hier linksaf, tot de *Noordermarkt* (aan uw linker zijde). Op maandagochtend is hier een lapjesmarkt, op zaterdag een biologische. Op de Noordermarkt staat de Noorderkerk.

32

Noorderkerk

De Noorderkerk is gebouwd in de jaren 1620 tot 1623 als protestantse kerk naar een ontwerp van stadsarchitect Hendrick de Keyser. De kerk is gebouwd in de vorm van een Grieks kruis. Het houten koepeltorentje op het dak was ook een uitkijktoren om te zien of er ergens in de stad brand uitbrak. Daarom is dit torentje

nog steeds van de gemeente Amsterdam, en betaalt de gemeente ook het onderhoud van het torentje.

Openingstijden: wisselende openingstijden, maar in ieder geval van maandag t/m zaterdag 11.00–13.00 uur (woensdag tot 15.00 uur). Zondag 12.00–17.30 uur.

Ga aan het einde van de *Westerstraat* rechtsaf, de *Prinsengracht* op. Bij nummer 120 linksaf. De *Leliegracht* langs. Eerste gracht naar rechts, de *Keizersgracht*. Voorbij nummer 198 bevindt zich de *Westermarkt*. Hier staan de *Westerkerk*, het *Homomonument*, een beeld van Anne Frank en het *Anne Frankhuis*. Zet hier uw fiets even neer.

Homomonument

Dit monument is ontworpen door Karin Daan. Haar ontwerp bestaat uit drie roze granieten driehoeken, verbonden tot één grote driehoek (het symbool dat homoseksuelen in concentratiekam-

33

pen tijdens de Tweede Wereldoorlog zichtbaar op hun kleding moesten dragen). Het monument is onthuld in 1987 en is ter herdenking voor alle mensen die om hun seksuele voorkeur werden en worden vervolgd en achtergesteld. De tekst op het monument is een dichtregel van Jacob Israël de Haan (1881–1924): *Naar Vriendschap zulk een mateloos verlangen.*

34

Westerkerk

Dit is een protestantse kerk. De Westertoren is vaak bezongen en beschreven. Bijvoorbeeld in het dagboek van Anne Frank, die het carillon van de toren vaak hoorde vanuit haar onderduikadres. De toren is in 2007 gerestaureerd en geleverd in de oorspronkelijke kleuren. Bovenop de toren staat de Keizerskroon. De kerktoren is te bezichtigen.

Openingstijden kerktoren: 10.00–17.30 uur (ieder half uur).

De bouw van de Westerkerk duurde van 1620 tot 1631. De architect was bouwmeester Hendrik de Keyser. In de 17de eeuw was de Westerkerk de grootst gebouwde kerk ter wereld, bestemd voor de protestantse eredienst. In 1966 is hier het kerkelijk huwelijk gesloten tussen prinses Beatrix en Claus von Amsberg. Naast de ingang op de Prinsengracht hangt een plaquette van de zanger Willy Alberti (overleden in 1985).

35

Anne Frank

Op de hoek van de *Westermarkt* (bij de Prinsengracht) staat het beeld van Anne Frank van de beeldhouwer Mari Andriessen uit 1977. Vlakbij, op Prinsengracht 263, staat het Anne Frankhuis.

Van 1942 tot 1944 zat Anne Frank in dit pand met haar familie ondergedoken. Zij waren allen joods. De hele groep is verraden en naar een concentratiekamp gebracht. Alleen haar vader, Otto Frank, heeft dit overleefd. Anne Frank hield een dagboek bij, dat na haar dood is gevonden en inmiddels is gepubliceerd in zestig talen. In 1957 is de Anne Frank Stichting opgericht om het pand te behoeden voor sloop. Drie jaar later opende het museum zijn deuren. De Stichting beheert het Anne Frank Huis en ontwikkelt educatieve producten en activiteiten ter bestrijding van antisemitisme, racisme en discriminatie. De Stichting wijst op het belang van vrijheid, gelijkgerechtigdheid en democratie.

Openingstijden: elke dag 9.00–19.00 uur.

Ga terug naar uw fiets. Ga bij het stoplicht linksaf de *Raadhuisstraat* in, tweede gracht linksaf, *Singel*. De Singel helemaal uitrijden. Aan het einde naar rechts. Aan de overkant ziet u het Centraal Station.

Dit is het einde van de route

Informatie

Artikel 1 van de Grondwet:

Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.

Artikel 13 van het EG-Verdrag

... kan de Raad... passende maatregelen nemen om discriminatie op grond van geslacht, ras of etnische afstamming, godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid te bestrijden.

Voor meer informatie over het *Europees Jaar van Gelijke Kansen voor Iedereen* kunt u terecht bij:

www.agentschapszw.nl
www.equality2007.europa.eu

Voor meer informatie over *gelijke behandeling* kunt u terecht bij:

Artikel 1

(voortgekomen uit het Landelijk Bureau ter bestrijding van Rassendiscriminatie en de Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten (LVADB)
tel: 010 2010201
www.art1.nl

Chronisch zieken en Gehandicapten Raad Nederland

tel: 030 2916600
www.cg-raad.nl

COC Nederland

tel: 020 6234596
www.coc.nl

Commissie Gelijke Behandeling

tel: 030 8883888
www.cgb.nl

E-Quality, kenniscentrum voor emancipatie, gezin en diversiteit

tel: 070 3659777

www.e-quality.nl

Leeftijd, expertisecentrum

Tel: 030 2662000

www.leeftijd.nl

Movisie lesbisch en homo-emancipatiebeleid

Tel: 030 7892000

www.homo-emancipatie.nl

Heeft U een klacht of vraag over discriminatie?

Bel het landelijke telefoonnummer: 0900 – 2 354 354 of toets 0900–BelGelijk (€ 0,10 per minuut). U wordt doorverbonden met het dichtstbijzijnde antidiscriminatiebureau of meldpunt.